

ØF-notat nr. 20/2011

Fritt valg!

**Tredje underveisnotat fra følgeevalueringen av
10-årssatsingen for likestilling på Sørlandet.**

av

**Trude Hella Eide
Tonje Lauritzen**

Østlandsforskning

Østlandsforskning er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984 med fylkeskommunene og høgstyrene/de regionale høgstyrene i fylkene Oppland, Hedmark og Buskerud som stiftere i samarbeid med Kommunaldepartementet.

Østlandsforskning er lokalisert i høgstymiljøet på Lillehammer og har i tillegg kontorer i Hamar. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling.

Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

Næringsliv og regional utvikling
Velferd, organisasjon og kommunikasjon

Østlandsforskning sine viktigste oppdragsgivere er departement, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

Østlandsforskning har samarbeidsavtaler med Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Hedmark og Norsk institutt for naturforskning. Denne kunnskapsressursen utnyttes til beste for alle parter.

ØF-notat nr. 20/2011

Fritt valg!

**Tredje underveisnotat fra følgeevalueringen av
10-årssatsingen for likestilling på Sørlandet.**

av

**Trude Hella Eide
Tonje Lauritzen**

Tittel: Fritt valg! Tredje underveisnotat fra følgeevalueringen av 10-års-satsningen for likestilling på Sørlandet.

Forfatter: Truda Hella Eide og Tonje Lauritzen

ØF-notat nr.: 20/2011

ISSN nr.: 0808-4653

Prosjektnummer: 10381

Prosjektnavn: Fritt valg!

Oppdragsgiver: Vest-Agder fylkeskommune

Prosjektleder: Trude Hella Eide

Referat: I det tredje underveisnotatet fra følgeevalueringen av "Fritt valg - 10 års-satsningen for likestilling på Sørlandet" er fokuset på prosjektenes vei mot resultater og implementering i egen organisasjon. I de to foregående fasene har vi hatt fokus på forventninger og intensjoner (fase 1) og tiltak og metoder (fase 2). Sluttrapporten som kommer våren 2012, vil omhandle effekter og resultater. Dette notatet bygger på refleksjonsnotater og veiledning med seks av delprosjektene, samt dypdykk i Kristiansand kommune og Aust-Agder fylkeskommune. I notatet gjøres det rede for mål, måleindikatorer og utfordringer videre, samt en vurdering av statusen til hvert av delprosjektene.

Emneord: Følgeevaluering, mål, måleindikator, likestilling, Sørlandet, Fritt valg

Dato: 28. desember 2011

Antall sider: 58 sider

Pris: Kr 100,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00

Telefax 61 25 41 65

e-mail: post@ostforsk.no

<http://www.ostforsk.no>

Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplar fremstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

Forord

Dette er tredje underveisnotat i følgeevalueringen av "Fritt valg - 10-årssatsingen for likestilling på Sørlandet". Det første underveisnotatet fra følgeevalueringen ble gitt ut i desember 2009 med en revidert utgave i oktober 2010. Notatet hadde fokus på delprosjektets forventninger, intensjoner og organisering. Det andre underveisnotatet ble utgitt i januar 2011 og hadde fokus på tiltak og prosesser som settes i gang innenfor delprosjektene i tiårssatsingen.

I dette underveisnotatet er fokus på delprosjektenes vei mot resultater og implementering i egen organisasjon. Beskrivelsene og vurderingene baserer seg på skriftlige tilbakemeldinger fra delprosjektene på refleksjonsspørsmål som er sendt ut av følgeforskerne, samt veiledning med seks av prosjektlederne og intervjuer med sentrale aktører i Aust-Agder fylkeskommune og i Kristiansand kommune.

Takk til alle i prosjektene som har bidratt med skriftlige innspill og en spesiell takk til informantene som har stilt opp til intervjuer. Vi takker også kollega Vigdis M. Olsvik som har stått for veiledningen av og den skriftlige gjennomgangen av Kristiansands delprosjekt. Takk til oppdragsgiver og prosjektledelsen ved Thomas Westergren for godt samarbeid også i denne fasen av følgeforskningen!

Lillehammer, desember 2011

Trude Hella Eide
forskningsleder

Tonje Lauritzen
prosjektmedarbeider

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Fokus for følgeevalueringens tredje fase	7
1.1.1	Datainnsamling 2011	8
1.2	Refleksjonsspørsmålene	9
1.2.1	Fokus i tredje fase	9
1.2.2	Indikatorer	10
1.3	Notatets innhold.....	11
2	Arendal kommune	13
2.1	Kort historikk.....	13
2.2	Mål, delmål, indikatorer og målemetoder.....	14
2.3	Foreløpige resultater	15
2.3.1	Utfordringene framover	15
2.4	Våre vurderinger.....	15
3	Aust-Agder fylkeskommune	17
3.1	Kort historikk.....	17
3.2	Mål, delmål, indikatorer og målemetoder.....	18
3.3	Foreløpige resultater	19
3.3.1	Utfordringer framover	19
3.4	Våre vurderinger.....	20
4	Kristiansand	23
4.1	Kort historikk.....	23
4.2	Mål, delmål, indikator og målemetoder.....	24
4.3	Foreløpige resultater	25
4.3.1	Utfordringer framover	27
4.4	Våre vurderinger.....	27
5	Kvinesdal	29
5.1	Kort historikk.....	29
5.2	Mål, delmål, indikatorer, målemetoder.....	29
5.3	Foreløpige resultater	31
5.3.1	Utfordringer framover	32
5.4	Våre vurderinger.....	32

6	Lindesnes	35
6.1	Hesthaven barnehage	35
6.1.1	Kort historikk	35
6.1.2	Mål, delmål, indikatorer, målemetoder	35
6.1.3	Foreløpige resultater	36
6.1.3.1	Utfordringer framover	37
6.1.4	Våre vurderinger	37
6.2	Nyplass skole	38
6.2.1	Kort historikk	38
6.2.2	Mål, delmål, indikatorer, målemetoder	38
6.2.3	Foreløpige resultater	40
6.2.3.1	Utfordringer framover	40
6.2.4	Våre vurderinger	40
7	Universitetet i Agder	43
7.1	Kort historikk	43
7.2	Mål, indikatorer, målemetoder	44
7.3	Foreløpige resultater	44
7.3.1	Utfordringer framover	45
7.4	Våre vurderinger	45
8	Vest-Agder fylkeskommune	47
8.1	Kort historikk	47
8.2	Mål, delmål, indikatorer, målemetoder	48
8.3	Foreløpige resultater	49
8.3.1	Utfordringer framover	50
8.4	Våre vurderinger	51
9	Oppsummering og anbefalinger	53
9.1	Oppsummering	53
9.1.1	Indikatorer	54
9.2	Tredje utviklingsverksted	55
	Referanser	57

1 Innledning

”Fritt valg – 10-års satsing for likestilling på Sørlandet”, starta opp i 2008. Satsingens overordnede mål er å sikre god kjønnsbalanse i yrkeslivet på Agder. I første omgang ble det satt i gang et fireårig prosjekt, hvor målet er å finne metoder og tiltak som bidrar til at ungdom i større grad tar frie og modige valg.

Høsten 2009 fikk Østlandsforskning i oppdrag å følgeevaluere dette prosjektet. I tillegg til å dokumentere og evaluere prosjektet inngår også rollen som pådriver i prosjektet basert på undersøkelser og analyser som gjøres underveis. Følgeevalueringen skal i dette prosjektet ha to hovedoppgaver:

- Dokumentere, systematisere og analysere erfaringer fra selve prosessen og fra de tiltak og metoder som prøves ut av prosjektpartnerne.
- Gi innspill til forbedringer og justeringer, basert på de undersøkelser som gjøres underveis i prosjektperioden.

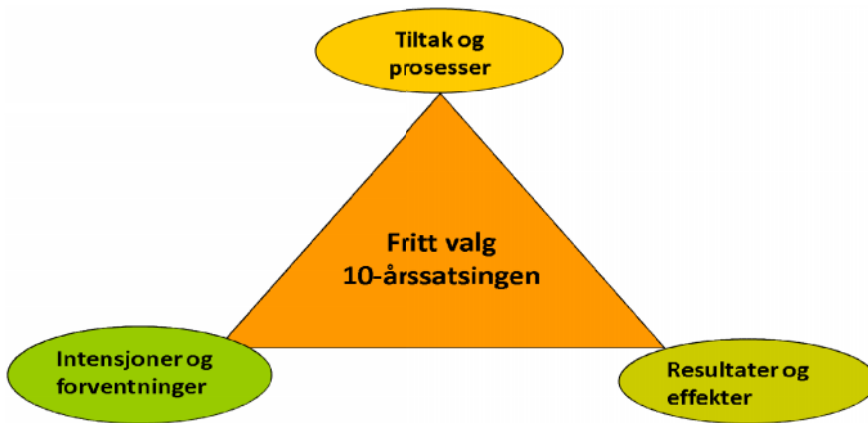
Dette innebærer at forskerne har en posisjon både utenfor (evaluering) og innenfor prosjektet (faglig bistand).

Fritt valg-prosjektet omfattet i utgangspunktet ni delprosjekter, men ett delprosjekt har falt fra (NAV Aust-Agder) og Lillesand kommune har foreløpig stopp i sitt prosjekt. Det har nå i tredje fase, vært sju aktive delprosjekter. Disse er Arendal kommune, Kristiansand kommune, Kvinesdal kommune, Lindesnes kommune, Aust-Agder fylkeskommune, Vest-Agder fylkeskommune og Universitetet i Agder.

Igjennom hele følgeevalueringen har vi fulgt noen tiltak tettere enn andre. Vi har tre dypdykk på ulike nivåer; barnehage i Kristiansand, ungdomsskole i Kvinesdal og videregående opplæring i Aust-Agder fylkeskommune.

1.1 Fokus for følgeevalueringens tredje fase

Følgforskningen har hatt fokus på ulike faser gjennom prosjektperioden. Vi er nå inne i tredje fase hvor fokuset er prosjektenes vei mot resultater og implementering i egen organisasjon. I de to foregående fasene har vi hatt fokus på forventninger og intensjoner (fase 1) og tiltak og metoder (fase 2). Se figur under.

Figur: Faser og fokus i følgeevalueringen av Fritt valg

I hver fase gjennomføres det et utviklingsverksted hvor prosjektgruppene i de enkelte delprosjektene deltar og der det arbeides med problemstillinger som har vist seg sentrale i løpet av det aktuelle året. I de to foregående årene har utviklingsverkstedet hatt fokus på å etablere en felles målforståelse og arbeide med utvikling av måleindikatorer. Basert på forskernes vurderinger av refleksjonsnotatene fra delprosjektene, samt intervjuer og observasjoner i dypdykkene vil siste utviklingsverkstedet i Fritt valg-prosjektet ha følgende overordna fokus:

- *Hvordan sikre at det arbeidet som er gjort videreføres i henhold til intensjonen?*

Tredje og siste utviklingsverksted gjennomføres i begynnelsen av februar 2012.

1.1.1 Datainnsamling 2011

I tredje fase av følgeevalueringen har vi hatt følgende datainnsamling:

- Casestudie/dypdykk i Kristiansand
 - intervjuer med prosjektledelsen
 - observasjoner i barnehagen
 - intervjuer med ansatte i barnehagen
 - intervju med gutter som har hospitert
 - dokumentstudier
- Casestudie/dypdykk Aust-Agder
 - intervju med utdanningssjefen i Aust-Agder fylkeskommune
 - intervju med tre opplæringskontorer
- Refleksjonsspørsmål med fokus på utviklingen av måleindikatorer
- Veiledning av delprosjektene basert på refleksjonsspørsmålene
- Forskjellig dokumentasjon som delprosjektene har sendt oss, bl.a revidert refleksjonsnotat.
- Internt evalueringsseminar¹

¹ De skriftlige og muntlige dataene fra det interne evalueringsseminaret vil fortrinnsvis brukes i sluttrapporten fra følgeforskningen, men momenter herfra vil også inngå i dette underveisnotatet for å utdype bildet av det enkelte delprosjekt.

1.2 Refleksjonsspørsmålene

Som et ledd i følgeforskernes rolle med å gi faglig bistand er det i hver fase av følgeevalueringen sendt ut refleksjonsspørsmål som skal være en støtte for delprosjektene i utviklingen av deres prosjekt. Intensjonen med disse spørsmålene er at prosjektgruppene skal reflektere rundt sentrale spørsmål med relevans for sitt prosjekt. Vi oppfordrer derfor prosjektlederne til å samle den lokale prosjektgruppa og arbeide seg gjennom refleksjonsspørsmålene i fellesskap, før de sender innspillene til oss. Refleksjonsspørsmålene ble sendt ut i mai 2011 med svarfrist medio august.

1.2.1 Fokus i tredje fase

Erfaringene våre fra fase 2 var at flere delprosjekter var kommet kortere enn det vi forutsatte. Dette gjaldt primært arbeidet med å utarbeide egne måleindikatorer - et arbeid som er viktig for å kunne måle resultater i eget prosjekt. I fase 3 valgte vi derfor å dele refleksjonsspørsmålene inn i to temaer, der det ene temaet var en gjentakelse fra sist med vekt på mål og måleindikatorer, mens det andre temaet var mer rettet mot det som skulle være fokus for denne fasen; systematisering av tiltakene. Delprosjekter som allerede hadde arbeidet med måleindikatorer kunne gå direkte på tema 2.

Refleksjonsoppgavene som ble gitt nå i tredje fase var følgende:

Tema 1: Hvordan måle resultater - utvikling av måleindikatorer

For å besvare spørsmål 1 må dere gå tilbake til Veiledningspakka fra i fjor (lenke). Den gir en god struktur for hvordan en kan arbeide med presiseringer av mål og måleindikatorer. Bruk også Power-Point-presentasjonen fra ØF (lenke) som ble presentert på utviklingsverkstedet i januar, samt ØF-notat 02/2011 (lenke) fra følgeforskningen. Til sammen gir disse en god oversikt over sentrale faktorer som en må være oppmerksom på, når en skal utarbeide måleindikatorer.

Tema 2: Systematisering av arbeidsmetoder/tiltaket i det enkelte delprosjekt

Tanken med denne oppgaven er at dere skal begynne arbeide med å systematisere det dere har gjort på en sånn måte at det kan ha overføringsverdi for andre:

Tenk at dere skal presentere eget tiltak for utenforstående. Dere skal beskrive i korte trekk hva tiltaket handler om, og hvordan andre kan gjøre det samme. Dette skal beskrives på maks to sider.

Presentasjonen skal inneholde følgende punkter:

1. **Tittel/tema for tiltaket**
2. **Beskriv gangen i utviklingen av tiltaket** (viktige milepæler underveis).
3. **Hjelpemidler/verktøy**
Beskriv hvilke hjelpemidler/verktøy som er tatt i bruk i tiltaket (eks intervjuguiden, observasjonsguiden, filmer, brosjyrer, rollemodeller, verktøykassa til Forandringsfabrikken).
4. **Formidling i tiltaket**
 - a) *Internt i tiltaket (eks. personalmøter, prosjektgruppemøter).*

- b) *Eksternt (eks. foreldremøter, infomøter på skolen, allmøte i kommunen).*
5. **Forankring i planer** (er tiltaket forankret i årsplaner, fagplaner, handlingsplaner kom muneplaner el. l?).
6. **Videreføring**
På hvilken måte vil dette tiltaket fortsette etter at Fritt valg-prosjektet er avsluttet?

Vi mottok tilbakemeldinger fra sju av åtte delprosjekter². Det var varierende kvalitet på tilbakemeldingene, og det var også tydelig at vi ikke hadde nådd ut til alle med behovet for å tydeliggjøre indikatorer med tanke på å kunne evaluere egne prosjekter. Erfaringen var at ingen av delprosjektene hadde arbeidet godt nok med utviklingen av indikatorene slik at dette ble et sentralt fokus i alle delprosjektene. Vi så raskt at det var stort behov for å arbeide enda mer inngående med temaet indikatorer, så dermed besluttet vi at tema 2 om systematisering av egne tiltak skulle vi la ligge til siste utviklingsverksted.

I samråd med prosjektledelsen i Fritt valg ble det bestemt at vi skulle tilby delprosjektene veiledning, som en oppfølging av refleksjonsspørsmålene. Seks delprosjekter takket ja til tilbudet om veiledning, så i medio september var to av forskerne i møte med disse delprosjektene hver for seg ved at vi reiste ut i de aktuelle kommunene³. I veiledningen tok vi utgangspunkt i de skriftlige tilbakemeldingene på refleksjonsspørsmålene. På bakgrunn av veiledningen fikk delprosjektene i oppgave å bearbeide tilbakemeldingene sine, det vil si videreutvikle indikatorene, for så å sende dette inn til Østlandsforskning igjen. Dette ble i varierende grad fulgt opp.

1.2.2 Indikatorer

Hva er en indikator? En indikator er et måleverktøy som er et bindeledd eller ”en bro mellom detaljerte data og fortolket informasjon”, og som peker på trender, utviklingstrekk og sammenhenger på en forholdsvis presis måte. Ved å forenkle kompliserte forhold skal en indikator gi et tydelig og pålitelig signal om en tilstand, eller endring i tilstand (Ruud 2010).

Hvorfor er det viktig å utarbeide måleindikatorer? Dette har vært et sentralt og gjentagende spørsmål i Fritt valg-prosjektene. Så godt som ingen av delprosjektene hadde utarbeidet indikatorer i tilknytning til den opprinnelige prosjektskissen for sitt delprosjekt. Som vi beskrev i første underveisnotat var også mange av målene i delprosjektene vage og vanskelig målbare, slik at det vanskeliggjorde konkretiseringen i indikatorer.

Hovedhensikten med måleindikator er en konkretisering av delmålene for å kunne måle hvor prosjektet står ved gitte tidspunkt. En indikator skal gi et tydelig signal om en tilstand eller endring i tilstand. Indikatorer skal være mest mulig objektiv, entydig, konkret og observerbar. I sammenhenger der det er mulig bestreber en seg på å lage målbare (tallfestede) indikatorer. Hovedfunksjonen til indikatorer er å forenkle, kvantifisere og kommunisere.

² Lillesand har ikke vært aktive dette året.

³ Som det vil framgå i kap 4, gjennomførte Kristiansand dette opplegget allerede i vår. Dette var en avtale som ble inngått mellom prosjektleder og den forskeren hos ØF som fulgte opp Kristiansand, fordi dette var mest hensiktsmessig for begge parter.

1.3 Notatets innhold

Tredje underveisnotat tar for seg delprosjektenes tilbakemeldinger på refleksjonsspørsmålene som ble sendt ut av forskerne (jfr kap. 1.2.1). I kapittel 2 – 8 går vi gjennom det enkelte delprosjekts mål, delmål, indikatorer og målemetoder, samt foreløpige resultater, og gir våre vurderinger av dette. I kapittel 9 har vi en kort oppsummering av alle delprosjektene hvor vi også peker på elementer det vil arbeides med på utviklingsverkstedet i februar.

2 Arendal kommune

2.1 Kort historikk

Arendal kommunes prosjekt ved Myra skole kom inn i Fritt valg høsten 2009 som en videreutvikling av et utviklingsarbeid skolen hadde gjort via Utdanningsdirektoratet og hvor fokuset var på læringssamtalen (her forstått som elevsamtaler og utviklingsamtaler). Fritt valg ble en videreføring av dette arbeidet og målet ble at elevene gjennom læringssamtalen skal fremme evnen til refleksjon og anvendelse av kunnskap. Gjennom samtalene skal en fremme elevenes bevissthet om kjønn relatert til yrkesroller.

I tillegg til læringssamtalene omfatter også Fritt valg-satsinga i Myra skole opprettelsen av en egen miljøgruppe for elever som trenger alternative undervisningsaktiviteter. Prosjektet startet opp med egne jentegrupper og guttegrupper og hadde fokus på at det i gruppene skulle være samtaler om det å være tenåringsjente/gutt.

I 2010 ble fokuset mer dreid mot First Lego League og prosjektmidlene for 2010 ga prosjektet mulighet for å kjøpe inn robotprogrammering for de yngste elevene og lego knyttet til vitenskap og teknologi for de eldste.

I 2011 ble det satt i gang et nytt tiltak rettet mot temaet gutter og omsorg. Fokuset har da vært på hvordan få gutter til velge yrker som omsorgsfag, læreryrket, førskolelærer, barne- og ungdomsarbeider, helsefag osv. I første omgang settes det i gang et prøveprosjekt hvor gutter fra 6. og 7.trinn får prøve seg som SFO-medarbeidere i en time, to dager i uka. Disse timene er det aktuelt med lesing, bibliotekhjelp, aktivitetshjelp osv. Prosjektet skal dokumenteres ved hjelp av videointervjuing og elevene skal selv få ta del i redigering og utforming av videofilmen som skal produseres.

Fritt valg-prosjektet i Arendal har gjennom hele prosjektperioden hatt en uformell organisering. Prosjektet ble plassert under det såkalte ”arbeidslaget for likestilling” i kommuneadministrasjonen, mens den daglige driften ble lagt til rektor ved Myra skole. Det har ikke vært en egen prosjektleder av Fritt valg-prosjektet i Arendal (jf. Eide og Lauritzen 2009). Fra 2011 er prosjektet lagt til inspektør ved Myra skole. Det er kun Myra skole som er med i Fritt valg-prosjektet i Arendal.

2.2 Mål, delmål, indikatorer og målemetoder

Mål på kommunenivå:

- Se positiv og tydelig endring i valg av utradisjonell utdanning/fag.
- Utarbeide system/rutiner for overvåking. Kunne se hvilke valg og hvilke resultater det gir å ha mulighet for å velge fritt.
- Flere skoler med økt fokus på Fritt valg. Etter fire år skal det være en endring.

Mål på enhetsnivå (Myra skole):

- Elever fra Myra skole velger utradisjonelle fag og jentene er interessert spesielt i matematikk og teknologi på ungdomsskolen
- Elever fra Myra skole blir ikke drop out elever på ungdomsskolen

Delmål

- Det er mange elever, både gutter og jenter, som ønsker å delta i miljøgruppa
- Satsning på robotprogrammering, teknolego, teknologi/design og miljø/energi gir økt deltakelse i First Lego League (FLL)
- Vi utvikler nye metoder og verktøy
- Læringssamtalen (elevsamtalen) videreutvikles som vurderingsverktøy i prosjektperioden.

Indikatorer

Beskrivelse av hvor prosjektet er i 2012:

- Elever fra Myra skole som går på ungdomsskolen, velger utradisjonelle fag og jentene er spesielt interessert i matematikk og teknologi.
- Guttene viser interesse for å utvikle omsorgsrollen gjennom bevisste valg.
- Det er ingen drop-out blant elevene på ungdomsskolen som har gått på barneskolen på Myra skole

Det langsiktige målet er at tidligere elever ved Myra skal gå over på videregående utdanning og omsider universitet og høyskoler. De har ingen indikatorer som viser at elevene faktisk velger realfag når de kommer over på ungdomsskolen, men mener de ser tydelig at interessen for teknologifag har økt hos jentene. Dette ser de ved at jentene nå søker seg til First Lego League i større grad enn før.

En annen indikasjon som viser at dette prosjektet har ført skolen på rett vei, er at gutter som gjerne er litt lei av skolen føler mestring og ny giv når de blir en del av First Lego League. Prosjektledelsen skriver videre at de har ingen tallbaserte indikatorer på dette, men at de observerer denne effekten hos elevene ved at de også føler mestring i andre fag.

Videre skriver prosjektleder at de opplever å ha nådd målet selv om de ikke har noen klare metoder for å måle måloppnåelsen. Dette begrunner de ut i fra de observasjonene de har gjort

som gjelder mestring og søkertall. ”Vi føler ikke at vi trenger kartlegginger, registreringer eller intervjuer. For oss holder det å observere effekten det å jobbe med First Lego League gir våre elever”, skriver de.

Metoder som skal brukes for å måle utviklingen

- Kvalitative metoder som praksisfortellinger, intervju og læringssamtaler.
- Kvantitative metoder som talloversikt.
- Film.

2.3 Foreløpige resultater

Prosjektleder ved Myra skole skriver at de nå opplever at flere elever som trenger et litt alternativt opplegg, gjerne vil delta i miljøgruppa. Interessen for deltakelsen i denne gruppa har økt jevnt gjennom prosjektperioden.

Når det gjelder tiltaket First Lego League har dette i følge prosjektleder, ført til større interesse for teknologi og design hos både elevene og lærerne og flere av elevene. Spesielt jentene vil delta i First Lego League, på grunn av at de har blitt interessert i og opptatt av robotprogrammering og teknologi.

2.3.1 Utfordringene framover

Utfordringen videre blir å opprettholde fokus og få fremtidige lærere på 7.trinn til å se nytten av denne typen arbeid med fag i skolen. Prosjektleder skriver at de må tørre å være mindre fokusert og styrt av lærebøkene i de forskjellige fagene, og heller se at elevene kan lære mer og bedre gjennom å arbeide med prosjekter og virkelighetsnære problemer.

2.4 Våre vurderinger

Prosjektet i Arendal kommune utvikler seg positivt og kommer med nye ideer og tiltak, så også i 2011. Det er ikke rapportert noe på målene for kommunenivået så det er vanskelig å si hvordan prosjektet ligger an i forhold til de overordnede målsettingene. Blant annet stiller vi spørsmål ved hva som er gjort i forhold til målet om å ”utarbeide system/rutiner for overvåkning” og i forhold til målet om å få ”flere skoler med økt fokus på Fritt valg”. Dette er overordnede mål som ikke er avgrenset til det arbeidet som legges ned ved Myra skole. Det er sannsynlig at manglende prosjektorganisering har medført manglende fokus og framdrift i forhold til de overordnede målsettingene for Fritt valg i Arendal.

Når det gjelder mål på enhetsnivå er det ingen av disse som omtaler nysatsingen på gutter og omsorg. Det ville være naturlig at det ble satt et mål for hva en ønsket å oppnå med satsingen på gutter og omsorg. Eventuelt kunne dette kommet inn som ett av delmålene. Som nevnt i tidlige-

re notater, bør noen av delmålene gjennomgås med tanke på en ytterligere konkretisering og tydeliggjøring (Eide og Lauritzen 2009).

I Arendal skriver de at de ikke har behov for kartlegginger eller registreringer fordi de observerer effekter gjennom det de gjør. Og de har absolutt gjort interessante observasjoner av utviklingen i prosjektet og gir gode beskrivelser av både nå-situasjonen og den fremtidige situasjonen i prosjektet sitt. Imidlertid savner vi en tydeligere utdyping av indikatorer. Hva skal dere se? Hva skal dere telle? For eksempel kan det lages en indikator som tallfester hvor mange som velger utradisjonelle fag på ungdomsskolen, kanskje også hva slags fag en tenker på som utradisjonelle og for hvem? Det står at jenter skal være spesielt interessert i matematikk og teknologi. Hvordan kan dette måles? Hva skal være indikatoren som forteller at vi har nådd eller er på rett vei i forhold til målet? Hvordan kan en tenke seg at dette kommer til uttrykk på ungdomsskolen? Når det er snakk om videregående, kan en lage en indikator på hvor mange jenter som velger matematikk. Siden det er et langt tidsspenn fra barneskolen til videregående må en lage en tidsangivelse i indikatoren. Videre heter det at gutter skal vise interesse for å utvikle omsorgsrollen gjennom bevisste valg. Det er uklart hva som egentlig skal observeres, så her må det konkretiseres tydeligere hva en forventer med å ”vise interesse for”.

Arendal skriver at de skal benytte seg av blant annet praksisfortellinger, intervju og læringsamtaler for å måle utviklingen og resultatene i prosjektet. Dette er spennende metoder som åpner for muligheter til å kunne kartlegge utviklingen i prosjektet over tid. Vi oppfordrer Arendal til å utvikle indikatorer som er knyttet til disse målemetodene; hva slags utvikling ønsker vi å se i praksisfortellingene over en tre års periode? Hvordan kan intervjuene si oss noe om elevenes læring over tid? Gjennom å reflektere over denne typen spørsmål kan en finne fram til konkrete og kommuniserbare indikatorer som kan hjelpe oss i å dokumentere effektene av prosjektet.

Det er viktig å kunne beskrive endringene mer konkret slik at en får frem indikatorer som synliggjør prosessen og utviklingen i prosjektet for derigjennom å kunne dokumentere effekter av prosjektet på lengre sikt. Dette er ikke minst viktig med tanke på å få spredd prosjektet til å omfatte flere skoler/arenaer og dermed ytterligere styrke prosjektets muligheter for suksess.

3 Aust-Agder fylkeskommune

3.1 Kort historikk

Aust-Agder fylkeskommunes Fritt valg - prosjekt kalles UTRAD-patroljen. UTRAD-patroljen opptrer på minimesser og karrieresentre. De består av en gruppe ungdommer som har valgt utradisjonelt, og som formidler sine erfaringer og redegjør for sine valg til annen ungdom. Tiltaket er inspirert av et lignende prosjekt som Helsedirektoratet har gjennomført, kalt "Rekruttering helsefagarbeidere". Målet er å gi ungdom saklig informasjon, slik at de kan ha fokus på egne evner, styrker og svakheter i sine utdannings- og karrierevalg.

De to UTRAD-patroljene besto i 2009 av tre jenter som jobber innenfor bygg- og anlegg og tre gutter som jobber i helse- og omsorgssektoren. Ungdommene ble intervjuet og vurdert som egnet og dedikert til oppgavene, og de ble i løpet av høsten skolert i hvordan kommunisere med ungdom og hvordan presentere et budskap gjennom et kurs i regi av Helsedirektoratet. Opplæringen var et viktig grep mener også Opplæringskontoret for midt- og østregionen. De har vært en samarbeidspartner i prosjektet. Kontaktpersonen der påpeker viktigheten av at lærlingene som utgjør UTRAD-patroljene må ha en generell forståelse av de mulige veiene videre i fagene fordi de fort får spørsmål om det når de er ute på "oppdrag", samt kunnskap om hvordan snakke til og med ungdommer. Opplæringen ble organisert og sørget for av prosjektleder i Aust-Agder fylkeskommune, men det var opplæringskontoret som hadde ansvaret for lærlingene i UTRAD-patroljene: *"Det var jo våre lærlinger. Vi snakket med deres ledere. Så det fungerte greit"*.

Prosjektleder i Aust-Agder fylkeskommune er inne på den nære koblingen mellom opplæringskontorene og lærlingene, og mener det viser at UTRAD-patroljene bør ligge hos dem. Ut fra sitatet over kan det tyde på at det i 2009 var slik i praksis. Opplæringskontoret som hadde ansvar for guttene i UTRAD-patroljen for helse- og omsorg, ønsker imidlertid ikke å overta ansvaret fordi det er mye å organisere. Det tar tid og det har de for tiden ikke. Likevel uttrykker hun: *"Men det var veldig bra, men vi er avhengig av å ha drahjelp av andre. Vi kan ikke organisere og stå med alt alene. Det var positivt, det var det i aller høyeste grad"*.

I det andre underveisnotatet fra følgeforskningen (Olsvik m.fl. 2011) pekes det på at det bør være et mer aktivt samarbeid med opplæringskontorene fordi det er de som er i praksisfeltet og har oversikt over lærlingene og kan peke ut relevante bedrifter hvor lærlingene er. En ansvarsdeling eller ansvarsovertakelse er i pr i dag ikke gjennomført, selv om opplæringskontoret som har ansvar for helsefag, ser at *"vi har en oppgave å gjøre for å få flere gutter og menn inn i*

yrket". En av årsakene til at det ikke er etablert et samarbeid eller ansvarsfordeling om en UTRAD-patrulje for gutter i helsefag, kan handle om at det i 2010 ikke var gutter i lære i dette faget og de som var med fra starten av ikke hadde anledning til å fortsette.

I 2010 var det lite aktivitet i prosjektet (Olsvik m.fl. 2011). Det ble imidlertid i følge prosjektleder i fylkeskommunen gjennomført et møte med opplæringskontorene om videreføring av UTRAD-patruljene, det vil si nye fag og nye ungdommer. Det var ingen ny rekruttering til UTRAD-patruljer, men på møtet ble det satt fokus på lærlinger og elever som har valgt utradisjonelle studieretninger, og et ønske om å få med disse på stand under de aktuelle utdanningsprogrammene, men ikke som UTRAD-patruljer med egne stands. Fokuset ble utvidet til å inkludere landbruksutdanningen hvor det er en overvekt av jenter, og gutter fra naturbruk deltok på landbruksutdanningens stand dette året. Denne ordningen ble også gjennomført i 2011, og da med fokus på elektro og teknikk og industriell produksjon, samt landbruksutdanningen.

Et annet forhold ved delprosjektet i Aust-Agder som det er stilt spørsmål ved i de tidligere underveisnotatene, er om og i tilfelle hvordan delprosjektet er forankret i fylkeskommunen. I følge utdanningsjefen ved Utdanningsavdelingen i fylkeskommunen er imidlertid prosjektet UTRAD-patruljene godt forankret hos fylkesrådmannen: *"De er løpende orientert og det er støttet i det toppadministrative system. Det er et lite, men spennende prosjekt som har fått sin oppmerksomhet. Jeg vil si det har vært tilfredsstillende involvering fra Aust-Agder fylkeskommune. Det har ikke vært manglende informasjon og kunnskap om prosjektet"*. I følge prosjektleder er det ikke utarbeidet interne plandokumenter for UTRAD-patruljene, men tematikken er en overordnet satsning og en del av rådgivernes arbeidsfelt og ansvar gjennom forskrift til opplæringsloven.

3.2 Mål, delmål, indikatorer og målemetoder

Prosjektleder i Aust-Agder fylkeskommune har i revidert refleksjonsnotat satt opp mål og delmål på denne måten:

Hovedmål

- Å inspirere ungdom til å ta utradisjonelle yrkes- og utdanningsvalg gjennom presentasjon og fokus på rollemodeller som selv har tatt utradisjonelle valg
- Å endre holdninger til oppfatningen av at det finnes "gutt- og jenteyrker"

Delmål

- Å øke innsøkningen av jenter til tradisjonelle guttefag og motsatt
- Synliggjøre resultatene årlig gjennom utdanningsavdelingens opptaksstatistikk

Metoder

Av metoder benytter prosjektleder seg av VIGO (videregående skolers innsøkingsmotor) og fagopplæringsstatistikk.

3.3 Foreløpige resultater

Prosjektleder skriver at i 2009 viste innsøkningsstatistikken til vg1 en økning av jenter til teknologi, byggfag og elektrofag. Det kommer imidlertid ikke frem hvor stor endringen er, og det er heller ikke sendt med dokumentasjon på det. I 2011 refereres det til en markant økning av gutter til helsefagene og jenter til teknikk og industriell produksjon på innsøkningsstatistikken. I følge prosjektleder var det, eksempelvis, en dobling av antall gutter fra 12 til 24 søkere i helse- og sosialfag i 2011, uten at vi vet om det er en dobling fra året før eller lengre tilbake. Det er indikatoren når det gjelder innsøkningsstatistikken til vg1 som er første året på videregående, som er den viktigste indikatoren med tanke på å finne ut om prosjektet er på vei til å nå målene sine. UTRAD-patruljene retter seg mot ungdom i overgangen fra 10. klasse til videregående og innsøkningsstatistikken til vg1 vil gi en indikasjon på om ungdom velger annerledes og at UTRAD-patruljens "budskap" har nådd frem. På sikt vil også innsøkningsstatistikken til vg2 og løpende kontrakter for lærlinger i disse fagene være viktig for å se hvor mange som faktisk fullfører utradisjonelle utdanninger. Det er ikke nok at de søker seg inn i og med at mange ungdommer bytter fag eller slutter i løpet av skoleløpet.

Prosjektleder har ettersendt noe dokumentasjon for innsøkningsstatistikken til vg2 og for helsefag, byggfag og teknikk og industriell produksjon (TIP).

	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Helsefag (ant. gutter)	6	13	15	24
Byggfag (ant. jenter)	4	2	7	4
TIP (ant. jenter)	6	9	4	10

Så langt viser tallene, om vi samler spesialiseringene i de felles programfagene, at det i helsefagene har vært en jevn stigning av gutter fra 2008/2009 til i år, men det er først mellom skoleåret 2009/10 og 2010/11 at en eventuell effekt fra UTRAD-patruljene vil vise seg på vg2. Der ser vi at det har vært en liten stigning, men det er en enda større økning i innsøkningsstatistikken for dette skoleåret. I byggfag og TIP er det noe ujevnt mellom årene hvor mange jenter som tar fagene. For byggfag var det en økning mellom 2009/2010 og 2010/2011, men så en nedgang i dette skoleåret, mens det for TIP var en nedgang mellom skoleårene 2009/2010 og 2010/2011 for så å øke ganske markant til dette skoleåret. Man kan ikke snakke om en trend eller tendens etter så kort tid, men elevtall for vg2 blir viktige indikatorer for å se utviklingen over tid. Imidlertid ser man at det ved innsøkningsstatistikken til vg2 hvor elevene spesialiserer seg, kan være kjønnsstradisjonelle mønstre som igjen viser seg. Utviklingen innenfor utdanningsprogrammene vil det også være interessant å følge.

3.3.1 utfordringer framover

UTRAD-patruljene opphører som prosjekt i 2012, men i følge prosjektleder er ideen om at det til enhver tid bør være rollemodeller som representerer utradisjonelle valg tilstede på utdan-

ningsmessene godt forankret og iverksatt hos opplæringskontorene. Det blir imidlertid ikke egne stands med fokus på utradisjonelle valg i den form som UTRAD-patroljene representerte.

Aust-Agder fylkeskommune ønsker å delta i Fritt valg som før, men i samarbeid med Vest-Agder fylkeskommune og UiA i prosjektet som retter seg mot rådgivere og videreutdanning. Prosjektlederen har imidlertid planer om en avslutning av UTRAD-prosjektet i form av en fagdag der skoleeier, rektorer og rådgivere samles for å tilegne seg nyttig og relevant kunnskap om likestilling som et flerdimensjonalt begrep, eksempelvis kjønn, sosiale forskjeller, etnisitet, seksuell orientering etc. Et mål med samlingen vil være å bevisstgjøre målgruppen i forhold til å imøtekomme strukturelle forskjeller mellom elever. Opplæringskontorene inngår også i målgruppen.

3.4 Våre vurderinger

Aust-Agders fylkeskommunenes delprosjekt har en målsetning som går rett inn i Fritt valgsatsningens målsetninger, og det første året var det mye aktivitet. Det har imidlertid i 2010 og 2011 vært minimal aktivitet annet enn noen møter og samtaler med ulike opplæringskontor og andre mulig samarbeidspartnere. Av møtevirksomheten og fokuset de siste to årene, kommer det frem at nye fag og samarbeidspartnere er involvert, men ingen UTRAD-patroljer har vært i virke de to siste årene.

Når det gjelder våre vurderinger så omhandler de i hovedsak type mål og måleindikatorer, sammenhengen mellom mål, tiltak og indikatorer, samt veien videre. Forankring i fylkeskommunen og i opplæringskontorene er et annet tema vi kommer innom.

Det første hovedmålet som skisseres er et mål som går inn i kjernen av det UTRAD-patroljen er og gjør. De viser frem rollemodeller som har tatt utradisjonelle valg med den hensikt å inspirere andre ungdommer til å gjøre det samme. Det andre målet derimot er et overordnet og langsiktig mål som UTRAD-patroljen kan være et tiltak for; å bidra til å endre holdninger om hva som er kvinne- og mannsyrker. Dette målet henger sammen med Fritt valgs målsetning om modigere ungdom som tar kjønnsuavhengige utdannings- og yrkesvalg.

Når det gjelder delmålene så kunne det første vært noe mer spesifisert med tidspunkt, kvantum og i hvilke fag det er ønskelig å øke innsøkningen. Et eksempel på et delmål kan være: "Å øke innsøkningen av gutter til helse- og sosialfag med fem prosent innen 2012 og med 10 prosent innen 2013". Utformingen av delmål for hvert av de fagene som er en del av prosjektet, men med kvantum med bakgrunn i antall studieplasser til rådighet og eventuelle andre forhold som kan spille inn, gjør det lettere å utarbeide måleindikatorer. Måleindikatorer skal vise hvordan en kan observere at utviklingen av tiltaket er på rett vei, eller går i rett retning. Ut fra dette delmålet, og med de metodene som er tilgjengelig kan en måleindikator være: "Det skal være en økning på minst fem prosent gutter som søker seg til helse og sosialfag mellom 2011 og 2012". Måleindikatoren skal forenkle, kvantifisere og kommuniserer virkeligheten. Ut fra dette kan en vurdere om prosjektet er på rett vei, selv om man ikke utlukkende kan relatere UTRAD-

patruljene alene til en eventuell økning av søkere. Slik som resultatene ovenfor viser så var det en økning i innsøkningen til helsefagene for vg2 også mellom 2008/2009 og 2009/2010 som var før UTRAD-patroljen var virksom. Innsøkningen har imidlertid økt de neste årene også, men det er sannsynligvis ikke UTRAD-patroljen alene som er grunnen til det. Det bør det også tas høyde for, og diskuteres; hvorvidt er det andre forhold som virker inn på innsøkningen, for eksempel andre tiltak og prosjekter i regionen? Det andre delmålet fungerer fint som et delmål i henhold til hvordan utvikle verktøy for å observere om man når målet, men en indikator om hvordan eller på hvilke måter det skal synliggjøre vil gjøre det enklere å følge utviklingen av prosjektet og hvorvidt det gir riktig informasjon om utviklingen av prosjektet.

Når det gjelder utfordringer videre skriver prosjektleder at UTRAD-patruljene som prosjekt avsluttes, men at ideen er godt forankret og videreført av opplæringskontorene. Det er imidlertid grunn til å sette spørsmålsteget ved dette. Det er fra opplæringskontorene ikke et eksplisitt fokus på å få gutter og jenter til å velge tradisjonelt, selv om de for eksempel ser behovet for å få inn flere menn i helsefagarbeidet. Likevel kommer det frem at det er i relasjon til opplæringskontorene og i videregående skole, det er rett å plassere UTRAD-patruljene. Det er ute i praksisfeltet i nærhet til ungdommene og på deres arenaer, valgene tas og der det bør patruljeres.

Videre gis det inntrykk av at prosjektet, det vil si tenkningen rundt å få unge til å velge utdanning og yrke uavhengig av kjønn, er godt forankret i fylkeskommunen. Det er viktig at et slikt prosjekt forankres høyt opp i organisasjonen om intensjonen er at denne tankemåten skal integreres nedover i organisasjonen og ut i relevante avdelinger. Imidlertid er det ikke nok å holde ledere i avdelingen og i fylkeskommunen orientert om hva som gjøres i prosjektet. I dette tilfellet kan man tenke seg at det er kjønnsperspektivet som må løftes og forankres i fylkeskommunen om det overordnede målet er å endre holdninger om jente- og gutteyrker, slik at tankegangen infiltrerer det arbeidet som gjøres i fylkeskommunen på alle nivå og i flere avdelinger.

Prosjektleder planlegger et avslutningsseminar for prosjektet. Imidlertid henvender hun seg da til en annen målgruppe enn det UTRAD-patroljen gjør. UTRAD-patroljen henvender seg til ungdom som står overfor valg av utdanning og yrke, mens seminaret er tiltenkt skoleeiere (fylkeskommunen), rektorer og rådgivere. Disse aktørene er viktige med tanke på å forstå tematikken og dermed utnytte UTRAD-patruljene som virkemiddel bedre, men samtidig er tematikken her mye bredere og fjerner seg noe fra det opprinnelige prosjektet om å få ungdom til å velge tradisjonelt og å endre holdninger til jente- og gutteyrker. Det er på mange måter et nytt prosjekt, mer enn en evaluering og avslutning av UTRAD-prosjektet.

4 Kristiansand

4.1 Kort historikk

I 2008 ble Kristiansand kommune utfordret av Barne- og likestillingsdepartementet til å sette i gang et tiltak for å fremme likestilling i kommunen. Bakgrunnen for dette var at Likestillingsmonitoren viste svært dårlige resultater for Sørlandsregionen. Tiltakene som ble satt i gang ble året etter knyttet til Fritt valg 10- årige prosjekt. Ansvaret for prosjektet ble overlatt til to prosjektledere, den ene tilknyttet barnehagesektoren og den andre tilknyttet skolesektoren i kommunen. Fritt valg-prosjektet i Kristiansand er detaljert beskrevet i de to foregående underveisnotatene fra følgeevalueringen (Eide og Lauritzen 2009, Olsvik m.fl. 2011), så i dette kapitlet gjengir vi kun noen av hovedtrekkene i utviklingen av prosjektet.

Fokuset for Fritt valg i Kristiansand er gutter fra ungdomsskolen som hospiterer i barnehage. Prosjektet startet med å invitere to ungdomsskoler og fire barnehager som lå i geografisk nærhet til hverandre til å delta i prosjektet. I utgangspunktet var disse barnehager som allerede hadde flere mannlige ansatte. I følge prosjektlederne er det viktig med en forankring i ledelsen i enhetene, samtidig som det er viktig å ha flere enn en kontaktperson. Ulikhetene mellom ungdomsskoler og barnehager skapte en spennvidde i prosjektet som ble til en sterk motivasjon og gjensidig nysgjerrighet. Dette gjorde samarbeidet mer forpliktende sammen med at det var økonomi knyttet til prosjektet, og at det ble gitt frikjøp til møter etc. På tross av ulikheter i de aldersgruppene som deltakerne arbeidet med, viste arbeidet at det var mange likheter og sammenfallende behov mellom enhetene. Noen temaer kunne også sammenfalle, slik som naturfag, samt felles utfordringer, slik som noe motstand i personalet.

Våren 2011 skjedde en utvidelse av prosjektet, da bydelen Nord kom med som den tredje piloten. I utgangspunktet var det en utfordring for prosjektlederne å finne skoler og barnehager som lå tett nok geografisk og var nok motiverte til å delta i prosjektet. Erfaringsmessig må det påberegnes en del tid på selve rekrutteringen av skoler og barnehager. Det tok også tid å få motivert de mannlige ansatte i barnehagene til å prøve seg som rollemodeller for 8. klassingene. Det er nødvendig med mannlige rollemodeller fra barnehagene, fordi det er de som guttene skal møte igjen under hospiteringen. Dermed må hver pilot ha sine egne mannlige rollemodeller. Til rekrutteringen av en ny pilot hentet prosjektlederne veiledere og rollemodeller fra de allerede eksisterende enhetene. For å ta i bruk verktøyet ”rollemodeller” trengte de noe veiledning for å kunne spille på egne ressurser.

Det siste året har arbeidet med personalet som helhet kommet inn som et uttrykt delmål, og prosjektlederne er klare på at en videre utbredelse av prosjektet må basere seg på at hele personalgruppa er informert og interessert.

4.2 Mål, delmål, indikator og målemetoder

Hovedmål

Hovedmålene for prosjektet i Kristiansand er:

- ”Å øke mot og selvfølelse blant barn og unge”
Dette målet innebærer mer konkret ”å stimulere evnen til å ta selvstandige frie valg som ikke er basert på fordommer og tradisjoner knyttet til kjønnsroller, ved jobbsøking i ungdomskolen og ved innsøking til videregående skole”.
- ”Barnehage og skole fremmer likestilling mellom gutter og jenter”.
Dette skal rent konkret gjøres ved ”å bedre utdanninga og læringsmiljøet i barnehage og skole”. De understreker at godt læringsmiljø er lik trivsel.
- ”Gutte- og jenterollen er mer åpen og fri.”
Dette skal gjøres ved ”å fremme rom for mangfold og ulikheter”.

Delmål

- Det legges til rette for praktisk erfaring i utradisjonelle yrker.
- Menn i barnehagen presenterer yrket sitt for gutter i ungdomskolen.
- Elevene er mer reflekterte i forhold til menn i omsorgsykker.
- Det er utviklet verktøy og strategier for arbeid med likestilling i barnehage og skole – blant barn, personalet og foresatte.

Indikatorer

1. Antall skoler og barnehager som deltar i Fritt Valg er økt.
2. Flere mannlige rollemodeller som driver opplæring og motivasjon til barnehagepraksis.
3. Flere gutter i U-skolen ønsker praksis i barnehagen.
4. Temaet ”likestilling” er tatt opp på foreldremøter i barnehage og skole.
5. Temaet ”likestilling” er tatt opp på personalmøter i barnehage og skole.
6. Presentere Fritt Valg for andre grupper.

Målemetoder

1. Telle antall piloter.
2. Telle antall mannlige team som har vært i u-skolen for å rekruttere til barnehagepraksis.
3. Telle antall søknader (i prosjektet)
4. Pilotenhetene rapporterer om dette.
5. Pilotenhetene rapporterer om dette.
6. Telle antall presentasjoner internt og eksternt.

4.3 Foreløpige resultater

Ved utgangen av 2011 ble måleindikatorne og målemetodene gjennomgått med prosjektlederne, og resultatene oppsummert som følger. Den første måleindikatoren var følgende ”antall skoler og barnehager som deltar i Fritt valg er økt”, og målemetoden var å telle antall piloter. Ved oppstarten av prosjektet deltok to piloter, henholdsvis Øst og Vest, som omfattet to ungdomsskoler og fire barnehager hvor hver ungdomsskole hadde knyttet til seg to barnehager. I løpet av våren 2011 ble en tredje pilot, Nord, knyttet til prosjektet som bestod av en ny ungdomsskole med to nye tilhørende barnehager. Dermed var den første ønskede økningen fra to til tre piloter oppnådd, samtidig som prosjektet på sikt ønsker å utvide antallet ytterligere.

Den andre måleindikatoren gjaldt ”at flere mannlige rollemodeller skal drive opplæring og motivasjon til barnehagepraksis”, hvor målemetoden var å telle antall mannlige team fra barnehagene som besøkte ungdomsskolene for å rekruttere flere gutter til hospitering i barnehagene. I hvert team er det lagt opp til at det skal være to- tre førskolelærere. I og med igangsettingen av en ny pilot ble det engasjert to nye mannlige førskolelærere som rollemodeller for ungdomsskoleguttene. Fra før var det engasjert to team med to i hvert team, dvs. at det totale antallet av engasjerte mannlige førskolelærere ved utgangen av 2011 er oppe i seks personer, og målet om en økning av mannlige ansatte er så langt oppnådd.

Den tredje måleindikatoren var å oppnå at ”flere gutter i ungdomsskolen ønsker praksis i barnehagen”, og her var den foreslåtte målemetoden å telle antall søknader, samt antallet deltakende gutter. Omfanget av søknader har i løpet av perioden fra 2008 og frem til utgangen av 2011 vært ca 70 i Øst, ca 20 i Vest og sju søknader så langt i den nye piloten Nord. Av disse ble det i Øst innvilget ca 12 søknader hvert år over tre år, dvs. totalt 36 gutter, i Vest var det innvilget åtte søknader det første året og det samme antallet det andre året, mens det det siste året var fire gutter som deltok, dvs. totalt ca 20 gutter. I piloten Nord ble alle de sju søknadene innvilget. Erfaringene fra denne fasen viser at lærene jevnt over er veldig fornøyde, og at de mener elevene stort sett har gjort en god jobb. Dette varierer imidlertid noe med graden av modning av elevene. Evalueringen som ble gjort i forbindelse med intervjuer med noen av elevene, bekreftet at elevene også jevnt over er fornøyde, men at noen faller fra og ikke står løpet ut, fordi det blir for kjedelig. Det hender også at elever blir tatt ut, fordi de ikke har vært modne nok til å jobbe i barnehage. Det skjer en kontinuerlig vurdering av elevene både av styrere og lærere underveis i hospiteringsperioden. Det generelle inntrykket av elevenes innsats og utbytte er positivt, men noen faller som sagt fra eller blir anbefalt å slutte. Dette bør prosjektet undersøke nærmere, for om mulig å kunne foreta en bedre screening av elevene i rekrutteringsfasen.

I ett intervju vi har gjort med en av hospitantene blir inntrykket av tilfredshet delvis bekreftet ved at vedkommende gir uttrykk for at han trivdes i barnehagen, men også at han kjedet seg noe. Dette kan henge sammen med at han opplevde å ikke få bruke de interessene som han hadde ønsket å bruke i barnehagen. Det kan også ha sammenheng med at han var den eneste hospitanten som var igjen av de som startet sammen. I intervjuet gir han også uttrykk for at det var laber interesse og nysgjerrighet i forhold til det å være hospitant i barnehagen, både blant hans egne nærmeste og generelt blant medelever i skolen. Videre sier han at han ikke har hatt en

fast kontaktperson i barnehagen eller ikke visste hvem det var, noe som kan tyde på at oppfølgingen fra barnehagens side så langt ikke var oppfylt. Imidlertid gav han inntrykk av å trives med barna og med å delta på forskjellige uteaktiviteter med dem. På sikt kan det være interessant å snakke med de samme guttene i 10. klasse, for å finne ut om hvilket inntrykk de da sitter igjen med, og hva de eventuelt lærte om det å jobbe i barnehagen.

De fjerde og femte måleindikatorerne gikk på hvorvidt temaet likestilling er tatt opp på foreldremøter i ungdomsskolen og i barnehagene, og på hvorvidt det samme temaet er tatt opp på personalmøter i de samme ungdomsskolene og barnehagene. Målemetoden var at pilotenhetene hver for seg skulle rapportere om dette til prosjektledelsen. Disse to delmålene er under planlegging, og det er disse det skal jobbes med fremover. Så langt er prosjektet og temaet likestilling introdusert ved to av ungdomsskolene, men det gjenstår videre innsats både ved disse skolene og de resterende enhetene i pilotene.

Den siste måleindikatoren som var satt opp, omfattet å presentere prosjektet og temaet likestilling for andre grupper, og også her var målemetoden å telle antallet presentasjoner internt og eksternt i kommunen. Prosjektledelsen anslo antall møter i denne gruppen til å omfatte ca 10-12 møter i løpet av prosjektperioden så langt. Eksempler på slike presentasjoner er interne personalmøter, prosjektgruppemøter, informasjonsmøter på skolene, møter i ledergruppen for rektorer og ledergruppen for styrere i barnehagene, samt diverse møter i ulike fora i kommunen, slik som i oppvekststyret, kommunalutvalget og samarbeidsgruppe på kommuneplan. I tillegg har prosjektet deltatt på fire konferanser lokalt og nasjonalt. Dette arbeidet fortsetter med intensivt aktivitet også i den siste delen av prosjektperioden.

Prosjektlederne har også i samarbeid med pilotene prøvd å besvare spørsmålet om hva som gir deltakerne mest motivasjon og engasjement i prosjektprosessen. De har sammen oppsummert det på følgende vis:

- å se at elevene har lyst til å være med
- å oppleve informasjonsmøtet på skolen og den positive responsen fra elevene
- å se fornøyde elever ute i barnehagene
- å se at guttene er populære i barnehagene
- å oppleve at de ikke gjør nok i forhold til likestilling i de ulike fagene
- å oppleve at de er deltakere i et stort og viktig prosjekt med en skikkelig satsing
- å ha effektive møter som holder bra framdrift
- å få faglig påfyll et par ganger hvert år

Vedrørende prosjektets forankring i egen enhet og i kommunen, har Kristiansand kommune i 2010 laget en mal for årsplan for private og kommunale barnehager, hvor barnehagen skal beskrive hvordan de arbeider med likestilling i forhold til barna. En av ungdomsskolene har utarbeidet en egen likestillingsplan basert på Handlingsplan for likestilling (2008-10) som kan formidles til andre interesserte skoler. I følge prosjektlederne står det om likestilling i mange planer, men når det kommer til stykket erfarer de at forståelsen av likestillingsarbeidet er svært varierende. Generelt sett arbeides det mindre eksplisitt med likestilling i skolen enn i barnehagene, sies det.

4.3.1 utfordringer framover

På hvilken måte vil prosjektet fortsette sitt arbeid etter at Fritt valg perioden er avsluttet? Prosjektlederne sier at motivasjonen blant enhetene for å jobbe videre med dette prosjektet er sterk, men at de er avhengig av at den økonomiske støtteordningen opprettholdes. De har, som nevnt tidligere, i løpet av prosjektperioden opplevd til dels grunnleggende mangel på forståelse for tematikken likestilling, og for å kunne arbeide videre med likestilling i barnehage og skole er det nødvendig med mer kunnskap om dette. I den siste fasen av prosjektet ønsker prosjektlederne å ha fokus på å øke kunnskapen om likestilling både blant foreldre og personalet i ungdomsskoler og barnehager. Det står også på dagsorden at det skal opp som tema for lederne i oppvekstetaten, dvs. både for rektorer i ungdomsskolene og styrere i kommunale og private barnehager. Prosjektlederne er med i en ressursgruppe under rådmannen som jobber med tiltak for likestilling for alle etater. De har utfordret sine piloter om å lage tiltak om hvordan de tenker seg å jobbe blant personalet og foreldrene.

Videre oppsummerte de at prosjektet er en gylden anledning til å starte et samarbeid mellom skoler og barnehager, og at det er bra med klynger, hvor en blir bedre kjent med nærmiljøet. Ledelsens engasjement ved den enkelte enhet er av avgjørende betydning. Enhetene tror de gjør en god jobb med likestilling, men de har selv opplevd at de har mye mer å gå på. Med sitt arbeid ønsker de å endre holdninger om likestilling, og de har erfart at handlinger fører til endrete holdninger. I tida fremover prioriterer de derfor å jobbe med tema likestilling overfor personalet og foreldrene. Prosjektlederne har erfart at det er viktig å holde aktivitetene på et nivå som er overkommelig. I det videre arbeidet ønsker de fortsatt å ha 10 % frikjøp på skolene. De behøver også å være to som jobber med prosjektet på hver enhet, og de er avhengig av at ledelsen deltar på noen av møtene i prosjektet. Den videre jobbingen vil, som nevnt, fokusere mer på innholdet i likestillingsarbeidet, og de ønsker å jobbe mer med kompetanseheving på dette feltet blant personalet både i ungdomsskolene og barnehagene.

4.4 Våre vurderinger

Vi kan, kort sagt, slå fast at det har vært fremgang i prosjektet, selv om det også har vært noe stillstand ved en av pilotene, samt at prosjektet har planene klare for sin satsing den resterende prosjektperioden. Så langt har prosjektet nådd sine mål, angående en økning i antall piloter og i mannlige rollemodeller, samt i antall ungdomskolegutter som deltakere i prosjektet. Det gjenstår å informere særlig foreldregruppen og personalgruppen om prosjektet og temaet likestilling.

Når det gjelder utviklingen av indikatorer utarbeidet prosjektet flere måleindikatorer våren 2011, samt forslag om målemetoder for å måle resultater underveis. Denne oppgaven ble tatt opp igjen i den tredje evalueringsfasen hvor prosjektlederne fikk veiledning av forskerne. Generelt er det utarbeidet konkrete og målbare indikatorer for prosjektet i Kristiansand, men vi savner en tydeliggjøring av tidsaspektet og målestørrelsen i flere av indikatorene; hvor mange er flere og mange? Og innenfor hvilket tidsaspekt skal en ha en økning? Det ville også styrket prosjektet om det var en større bredde i indikatorer som kan fortelle om utviklingen og prosessen underveis mot målet. Med dette menes det at indikatorene i større grad indikerer en retning

og en tilstand som søkes oppnådd gjennom de tiltakene som settes i gang. På den måten blir indikatorene mer et styringsverktøy for utviklingen av prosjektet, enn en liste over aktiviteter som skal gjennomføres.

På bakgrunn av intervjuene med prosjektlederne og en av hospitantene ser det ut til at det er behov for en enda tettere oppfølging både fra barnehagens og ungdomskolens side. Det kan være grunn til å se nærmere på innholdet i hospiteringsperioden, for å gjøre oppholdet til noe mer enn bare en utplassering. Sett under ett er imidlertid dette prosjektet kommet langt og har fått på plass hovedbestanddelene i tiltaket. Det som gjenstår er en videreutvikling mot det øvrige personalet og foreldrene og en finpussing av resten av tiltaket.

Den største utfordringen som ligger i dette og de andre tiltakene i Fritt valg-prosjektet er å holde aktivitetene i gang. Det kan synes som om den ene av pilotene har hatt en stillstand en periode, noe som prosjektlederne også bekrefter, og det kan være grunn til å se nærmere på årsakene til dette. Ulike erfaringer med to av pilotene kan være en utmerket måte å avklare hvor de svake punktene i tiltaket ligger. I så måte er det like viktig å studere det man har lyktes med som det man ikke har lyktes med. Det ligger mye lærdom i begge deler, og her har man en unik mulighet til å sammenligne den ulike utviklingen i to av pilotene. Her kan det være mye å lære for andre som ønsker å gjøre det samme. På samme måte kan det være nyttig å sammenligne dette tiltaket med liknende tiltak andre steder i landet. Ved Lundgaardsløkka barnehage i Lillehammer jobber de for eksempel med prosjektet kalt "Lekeressurs: Ungdomsskolegutter- en ressurs i barnehagen", hvor de tilbyr lønnet arbeid til gutter som går i åttendeklasse ved Smestad ungdomsskole. De kan enten jobbe to timer to ettermiddager i uka i til sammen 16 timer eller en uke i vinterferien eller to uker i sommerferien. Dette har blitt attraktive jobber og en vinn - vinn situasjon både for barnehagen og ungdomsskoleguttene. Det ble også nevnt at i Kristiansand ble et par av guttene som hadde hospitert i barnehagene, tilbudt lønnet jobb som lekeressurs etterpå. Dette kan være en ny vri og en gulrot som kan stimulere til ytterligere rekruttering av ungdomsskolegutter til de tre pilotene i Kristiansand, og noe prosjektet kan se nærmere på.

5 Kvinesdal

5.1 Kort historikk

Fritt valg i Kvinesdal innebærer tiltak på flere nivåer og innenfor flere enheter. I 2006 var kommunen med i KS-prosjektet "Sørlandet en likestilt landsdel, sammen med kommunene Lindesnes og Lillesand. Samtidig var barnehagen sammen med seks andre barnehager i gang med et prosjekt for å bevisstgjøre ansatte på hvordan de forholdt seg ulikt til gutter og jenter. Prosjektet ble gjennomført i samarbeid med KUN Senter for kunnskap og likestilling, som blant annet filmet ansatte i de arbeidsoppgavene de utførte.

Disse prosjektene ble oppstarten til Kvinesdals ambisiøse Fritt valg-satsing. Kommunen har vist at den akter å utfordre SSB-statistikken som plasserer Kvinesdal på en jumboplass i likestillingsindeksen, og har satt i gang en offensiv likestillingssatsing. Fritt valg- tiltakene i Kvinesdal omfatter helsestasjon, barnehage, barneskole, ungdomsskole og implementering av likestilling i den langsiktige kommuneplanen. Barneskolen har kommet med nå i 2011.

Prosjektet i Kvinesdal har vært organisert med en av kommunalsjefene som prosjektleder og en prosjektgruppe bestående av bl.a rådgiver i ungdomsskolen. I høst har rådgiver i ungdomsskolen tatt over som prosjektleder og skal da ha overordnet ansvar for alle tiltakene som er igangsatt i kommunen. For en nærmere beskrivelse av delprosjektet i Kvinesdal viser vi til beskrivelsene av dydykket i Eide og Lauritzen (2009) og Olsvik m.fl.(2011).

5.2 Mål, delmål, indikatorer, målemetoder

Mål på kommunenivå:

Hovedmålet med satsingen i Kvinesdal er at Kvinesdal skal være et likestilt samfunn der det er like muligheter for alle. Det heter at en ønsker å følge foreldre og barn fra helsestasjon via barnehage og barneskole og ut ungdomsskolen, for å arbeide for en holdningsendring. En har tro på at bevissthet om likestilling vil bidra positivt til enkeltindividets muligheter for vekst og utvikling.

Videre ønsker en at det skal være en bevissthet om likestilling i kommunens langtidsplan, gjennom systematisk og langsiktig arbeid skal Kvinesdal bli et likestilt samfunn med gode levekår som inkluderer alle innbyggere i det gode liv.

Og en ønsker økt kvinneandel i kommunestyret og kommunale utvalg, en representativ sammensetning som øker sjansene for at alles interesser og behov er en del av den politiske dagsorden.

Mål på enhetsnivå:

Helsestasjonen:

Far deltar i større grad på helsestasjonen

Barnehage:

Jenter og gutter sees, møtes og bekreftes på samme måte.

Barneskolen:

For Kvinesdalsskolen er målet at jenter og gutter skal få flere valgmuligheter slik at de kan utvikle seg som individer uavhengig av tradisjonelle kjønnsroller. Jenter og gutter skal ikke bli like, men det skal være flere valgmuligheter for begge kjønn. Mye av forskjellene i jenters og gutters atferd styres av de ulike forventningene vi har til kjønnene. Det at vi har så ulike forventninger til jenter og gutter er med å begrense valgmulighetene deres, heter det. Noe av arbeidet skal gjøres i rene jente- og guttegrupper, for ved å jobbe kompensatorisk kan en styrke jenter og gutter på de områdene som de pga omgivelsenes forventninger ikke har fått muligheten til å utvikle.

Ungdomsskolen:

For Kvinesdal Ungdomsskole er målet at flest mulig av elevene fritt skal kunne ta valg som gjelder yrke og utdanning. Dette skal oppnås ved å styrke ”yrkesjeget”, og ved å hjelpe elevene til å bli kjent med sine egne sterke sider, evner og anlegg - noe en mener er avgjørende for å fremme kjønnsuavhengige livsvalg hos gutter og jenter.

Kommunestyret:

Lik kjønnsfordeling mellom kvinner og menn.

Indikatorer:

Beskrivelse av hvor prosjektet er i 2012:

- Barneskolens verktøykasse er utprøvd, evaluert og forbedret. Alle skolene har hatt oppstartskurset. Arbeidet er i gang på alle skolene.
- Likestillingsarbeidet er en del av årsplanen for hele Kvinesdalsskolen.
- ”Verktøykassen” fortsetter i to fag, klasse/elevråd og utdanningsvalg. I faget utdanningsvalg fortsetter arbeidet med å bevisstgjøre elevene i forhold til likestillingsproblematikk, og å styrke yrkesjeget.
- Rollemodellkatalogen er i bruk. Det skal ferdigstilles en digital rollemodellkatalog over ungdom fra skolen som har tatt spennende valg og forteller om sitt drømmeyrke.
- Det informeres om arbeidet på foreldremøter og i foreldresamtaler.
- På helsestasjonen skal det årlig telles opp hvor mange fedre som kommer på kontrollene.

Metoder som skal brukes for å måle utviklingen:

Det blir sagt at en vil bruke virksomhetsplaner og årsplaner for å kontrollere at arbeidet ved den enkelte skole er gjennomført.

Når det gjelder å måle effektene av de tiltakene som er igangsatt, så blir det sagt at dette er vanskeligere å få til. I dag kan en vurdere resultatene som fremkommer i elevundersøkelsen, i tillegg til en egen undersøkelse om mobbing som kommunen gjennomfører. På sikt er det et ønske å utarbeide en egen brukerundersøkelse om klassemiljøene for derigjennom å kunne følge med på utviklingen i klassemiljøene ved skolen. Effekten av tiltakene er nok mest målbare på lang sikt og i den sammenheng blir det sagt at det ville være moro å intervjuer elever om yrkesvalg og planer før de går ut av 10.klasse og så intervjuer dem igjen seks til 10 år seinere.

5.3 Foreløpige resultater

I 2010 vedtok kommunestyret den langsiktige kommuneplanen som skulle vare til 2022 og hvor ett av tre satsingsområder er levekår og likestilling. Tre av tiltakene her er å få flere kvinner inn i kommunepolitikken, og å arbeide med likestilling i grunnskolen og i kommunens barnehager.

Når det gjelder tiltakene som er igangsatt på ungdomsskolen er likestillingsarbeidet nå en del av faget utdanningsvalg. Det arbeides blant annet med oppfatninger av hva som er mannlig og hva som er kvinnelig, hvordan samfunnet ser ut i dag, og hva som påvirker valgene våre. I tillegg benyttes øvelsene fra verktøykassa "Mot og selvfølelse" til å arbeide med klassemiljøet ved oppstart av 8.trinn, og som metode i arbeidet med utdanningsvalg. Øvelsene bidrar til tryggere klassemiljøer, og til å styrke motet og selvfølelsen hos den enkelte eleven, skriver prosjektleder. Dette arbeidet støttes av oppgavene i "jeg.vilbli.no", som også hjelper elevene til å forankre valget sitt i sine egne interesser, ferdigheter, personlige egenskaper og verdier.

I 2011 har to barneskoler satt i gang arbeidet med digital verktøykasse for likestilling. Fra 1.-4. klasse arbeides det med metoder hentet fra boka "Sverd og Bamser" av Eva Helen og Magdalena T Granholm. For 5.-7. klasse er det laget en egen verktøykasse, der noen av øvelsene er hentet fra verktøykassen "Mot og selvfølelse". Det er gjennomført kurs for alle ansatte ved to av barneskolene, og det er laget forslag til årsplan for likestillingsarbeidet i barneskolen. Alle rektorene i kommunen har fått informasjon om innholdet i prosjektet, og det er informert på sektormøter i kommunen og på kommunestyret. Det arbeides nå også med å starte inkludere den tredje barneskolen i kommunen.

I barnehagen er samarbeidet med KUN (senter for kunnskap og likestilling) avsluttet, men fokuset på likestilling i barnehagen har vedvart. I 2011 har barnehagene i Kvinesdal, i samarbeid med andre barnehager som er med i Fritt valg-prosjektet på Sørlandet, laget en "likestillingskoffert" som er tenkt brukt i samlingsstunder e.l. Kofferten består av yrkesplakater, idrettsplakater, hånddukker, eventyr, litteratur m.m.

Helsestasjonen har ferdigstilt rutiner som inkluderer far ved helsestasjonsbesøk.

5.3.1 utfordringer framover

I Kvinesdal er likestillingsarbeidet forankret i langsiktig kommuneplan, noe som gjør at arbeidet sikres igangsetting. Kommunen har dermed en overordnet forventning om at det arbeides med likestilling utover i enhetene, men utfordringen er å holde dette arbeidet i gang. Det blir derfor sagt at det må utarbeides egne oppfølgingsplaner ved den enkelte skole for å sikre at tankegangen er forankret på den enkelte skole.

5.4 Våre vurderinger

Kvinesdal er ett av de delprosjektene der det jobbes jevnt og trutt med Fritt valg-satsingen. Prosjektet er godt forankret i kommunen og dets planverk, og det involverer mange aktører i ulike enheter i kommunen. Det framstår som en helhetlig satsing. I 2011 er det satt i gang aktiviteter som planlagt og målet om å få barneskolen inn i prosjektet, har lyktes. Det er viktig å få til en kunnskapsoverføring fra ungdomsskole til barneskole, blant annet når det gjelder tilpassing av øvelser fra verktøykassa – noe prosjektgruppa er opptatt av og arbeider godt med. På den andre side vet vi lite om det arbeidet som skjer i helsestasjonen og kunne ønsket et sterkere fokus på hvordan Fritt valg skal integreres i dette arbeidet.

Delprosjektet har ambisiøse mål på alle nivåer (bortsett fra målet for helsestasjonen som er relativt begrenset). Ambisiøse mål kan være inspirerende! - men for at målene skal være gode mål å styre etter, forutsetter det at de operasjonaliseres. Dette ville også gjort arbeidet med å utvikle konkrete, måleindikatorer enklere. Slik indikatorene nå framstår peker de mest på hvilke aktiviteter som skal settes i gang, og sier ikke så mye om hva slags effekter en ønsker å se. Vi savner indikatorer som beskriver noe av utviklingen, prosessen og hvor tidsaspektet også er gjengitt; Hva vil dere legge merke til som forteller at prosjektet utvikler seg i riktig retning? Hva er de ”daglige” tilbakemeldingene og hva ønsker dere å se og høre om noen år?

Det er viktig å kunne dokumentere at endring har funnet sted. En må kunne peke på observasjoner som beskriver hva som har utviklet seg. I refleksjonsnotatet fra Kvinesdal er det skrevet en god del om hvilke tiltak som skal føre til målet, men vi savner en nærmere beskrivelse av hva som skal observeres som forteller at prosjektet går i riktig retning. For eksempel blir det sagt at en bruker øvelser fra verktøykassa for å arbeide med klassemiljøet ved oppstart til 8.trinn og som metode i arbeidet med utdanningsvalg. Øvelsene bidrar til et tryggere klassemiljø og til å styrke mot og selvfølelse hos den enkelte elev, heter det. I den sammenheng er det interessant hva lærere, rådgiver og rektor legger merke til som forteller dem at klassemiljøet er blitt tryggere og at eventuelt den enkelte elev har fått styrket sin selvfølelse? Kan en se en økning i antall elever som deltar i diskusjoner i klassen? Er det flere i klassen som tør å ta ordet og komme med en personlig ytring? Vil en se en reduksjon i antall mobbesaker i skolen? Gjennom å reflektere over hvilke observasjoner en ønsker, kan en utarbeide noen indikatorer som kan fortelle om en går i riktig retning. I ”Mot og selvfølelse”-verktøykassa ligger det jo også inne mange spennende læringsaktiviteter som antagelig kan benyttes til å si noe om eventuell endringer i gutters og jenters holdninger, som f.eks om de grupperingene gutter og jenter gjør av typiske kvinne-/mannsykker, endrer seg over tid?

Et annet eksempel på indikatorer som kan benyttes er statistikk på innsøkningen til videregående skole. Kan en se noe endring i statistikken i forhold til hvilke fag gutter og jenter søker på? Hvilken endring ønsker en å se i løpet av en femårsperiode, for eksempel?

Kvinesdal har begynt å tenke på hvordan de kan tenke seg å måle effektene av de tiltakene de setter i gang, og foreslår å intervju elever om yrkesvalg og planer – med ti års mellomrom. Dette er spennende ideer og vi vil oppfordre prosjektgruppa til å arbeide videre med å finne *indikatorer* som indikerer effekter på lang sikt og *metoder* for hvordan en kan tenke seg å måle disse effektene.

Det er fornuftig som det foreslås, å utarbeide egne oppfølgingsplaner ved den enkelte skole for å sikre forankring av tankegangen. Samtidig er det i prosjekter som Fritt valg, hvor effektene av de tiltakene som settes i gang sannsynligvis ikke viser seg før etter flere år, viktig å ha milepæler som gjør at prosjektarbeidet holder trøkket og fokuset oppe over tid. Kvinesdal er ambisiøs og har et sterkt ønske om å lykkes i sin likestillingssatsing, og da kan det være fornuftig med et sterkere fokus på definerte kriterier og indikatorer for måloppnåelse på kort og lang sikt.

6 Lindesnes

Lindesnes var en av de tre kommunene som kom inn i Fritt valg gjennom KS-prosjektet ”Sørlandet – en likestilt region”. Fritt valg i Lindesnes består av prosjekter i Hestehaven barnehage og Lindesnes ungdomsskole og det siste året har også Nyplass barneskole kommet med i prosjektet.

Lindesnes svarte på refleksjonsspørsmålene som ble sendt ut i forrige runde med en utførlig beskrivelse av mål, delmål, indikatorer og målemetoder. Dette ble beskrevet og kommentert i andre underveisnotat fra følgeevalueringen (Olsvik m.fl. 2011).

I dette notatet beskriver vi primært det som omhandler Hestehaven barnehage og Nyplass skole, Nyplass skole representerer et nytt tiltak inn i Fritt valg prosjektet og var også de som takket ja til tilbud om veiledning tidligere i høst.

6.1 Hestehaven barnehage

6.1.1 Kort historikk

Hestehaven barnehage har arbeidet med Fritt valg gjennom hele året. De har blant annet arbeidet med en utstilling som dokumentasjon på det arbeidet som barnehagen gjør i prosjektet, for bl.a å øke bevisstheten om likestilling hos både ansatte, foresatte og innbyggere i Lindesnes kommune. Gjennom utstillingen fikk barnehagen formidlet sitt likestillingsarbeid på en god måte og de fikk mye positiv respons fra de besøkende.

6.1.2 Mål, delmål, indikatorer, målemetoder

Primærmålgruppe er barna. Sekundærmålgruppe er ansatte og foresatte. I barnehagen arbeides det mye med prosessmål og dannelse. Skal vi nå ønsket effekt av en verdisatsning som likestilling må vi i første rekke arbeide rundt de voksne som har ansvaret for dannelsen av barna, skriver prosjektlederen.

Målene i barnehagen blir da:

- Alle ansatte skal bli bevisste på sin rolle som modell og kommunikasjonspartner til barn, og viten om at hvordan personalet møter barns uttrykk gjennom kropp, språk, følelser og sosiale relasjoner har betydning for barns læring.

- At barnehagene kjenner gode verktøy for dokumentasjon og refleksjon for det videre arbeidet.
- At alle ansatte legger til rette for allsidige lek og aktiviteter ut fra barnets forutsetninger og ikke ut fra tradisjonelle kjønnsrollemønstre.
- At pedagogiske ledere er beviste på hvordan de organiserer en avdeling med tanke på rom og utstyr for å fremme likestilling og allsidig lek for alle.
- At alle styrere tar ansvar for å implementere likestilling i sine årsplaner og virksomhetsplaner.
- Alle barnehagene har et praktisk verktøy som alle ansatte kan bruke i arbeidet med barna.
- At barnas lek bærer preg av allsidighet og frie valg, og ikke et tradisjonelt kjønnsrollemønster.
- At foresatte kjenner til Fritt Valg og blir bevisstgjorte som oppdragere og veiledere for deres barns utvikling av selvbilde – selvtilit – selvstendighet slik at barna kan ta frie valg i voksen alder.

Indikatorer Hesthaven barnehage

- Ansattes bevissthet og holdninger
- Barns lek og leketema
- Foresattes kjennskap til prosjektet

Målemetoder

- Observere barns lek og leketema – leker de nå allsidig?
- Medarbeidersamtaler
- Praksisfortellinger
- Spørreskjema i form av refleksjonsnotat til ansatte ang. deres bevissthet
- Kartlegge implementeringen i planverk hos de ulike enhetene
- Spørreundersøkelse hos foresatte angående deres kjennskap til prosjektet

6.1.3 Foreløpige resultater

I sine tilbakemeldinger til oss skriver prosjektleder i barnehagen at utstillingen har skapt refleksjon og ettertanke hos dem som har besøkt den og at det blir en alternativ formidlingsmåte til et foredrag om temaet. Barnehagen har erfart at dette er en god måte å sette fokus på prosjektet for foresatte og bygdefolk.

Prosjektansvarlig har drevet veiledning og refleksjonsarbeid gjennom filming i fire barnehager. Alle barnehagene fikk et hefte over de refleksjonene som ble gjort, samt en tips-liste over hva som kan arbeides videre med. De fikk også en refleksjonsperm om arbeidet og Fritt valg. Filmingen av de ansatte med veiledning i etterkant har vært lærerikt og skapt gode refleksjoner i kollegiet. Det øker bevisstheten på det man gjør i hverdagen, skriver prosjektansvarlig. Fritt valg er nå implementert i barnehagens årsplan og virksomhetsplan som gjelder til 2014.

6.1.3.1 Utfordringer framover

Prosjektansvarlig begynte i stillingen som styrer i Hestehaven barnehage fra 1. august i år, og det kan i følge prosjektansvarlig selv bli en utfordring hvordan Fritt valg da skal videreføres. Ansvar for Fritt valg har vært knyttet til barnehagen siste tre år. Det blir stilt spørsmål om det kan være lurt at en annen barnehage overtar hovedansvaret for derigjennom å spre prosjektet ytterligere. Et annet forslag er at Hestehaven fortsatt er ansvarlig, forutsatt at det ansettes en ny fagansvarlig.

Videre er det en utfordring knyttet til implementering, etter prosjektslutt. Hvordan skal en lykkes i å få involvert de andre barnehagene? Er det å ha en egen prosjektansvarlig en push-faktor, eller kan det heller virke som en sovepute i forhold til de andre barnehagenes involvering? *”Det nytter ikke å frikjøpe tid til prosjektleder hvis ikke andre ser verdien av arbeidet. Det kan også bli en sovepute for andre ansatte hvis ikke de gjøres ansvarlige for det videre arbeidet”*, skriver prosjektansvarlig. Dette er viktige spørsmål som prosjektgruppa må ta tak i og avklare.

Hestehaven har vært involvert i arbeidet med å utvikle det pedagogiske materialet til *”Likestillingskofferten”* og de presiserer at det er viktig at denne kofferten fullføres og iverksettes. Det er lurt at materialet brennes på en CD slik at den enkelte barnehage kan arbeide videre med likestillingskofferten ut fra egne behov og ønsker, skriver prosjektansvarlig.

6.1.4 Våre vurderinger

Barnehagen er bevisst på at skal en lykkes i å arbeide med verdier knyttet til barn, må en arbeide med de ansatte og foreldrene. De skiller mellom en primærmålgruppe (barna) og en sekundærmålgruppe (ansatte, foresatte) og ser at Fritt valg satsinga nødvendigvis må omfatte begge disse målgruppene. En av måleindikatorne er *”foresattes kjennskap til prosjektet”*, og det søker en å finne ut av ved hjelp av en spørreundersøkelse. Spørreundersøkelsen kan fortelle om foresattes kjennskap til prosjektet, men en kan også bruke spørreundersøkelsen til å si noe om foresattes holdninger til likestilling, selvbilde osv. Dersom en tenker seg å bruke spørreundersøkelsen på denne måten bør en åpne for muligheten til å ha årlige undersøkelser, eventuelt hvert andre-tredje år slik at en kan se eventuell utvikling/endring i foresattes tanker og holdninger til likestilling.

Videre gjelder det å spesifisere indikatorene slik at det blir konkret og tydelig hva som skal observeres. For at indikatoren *”ansattes bevissthet og holdninger”* skal fungere som en indikator, må det konkretiseres hva en vil se og høre som forteller noe om ansattes bevissthet og holdninger. Også indikatoren *”barns lek og leketema”* må spesifiseres og konkretiseres. Slik vi forstår det mener en at det er i barns lek og valg av tema at en ønsker å se endringer som en følge av Fritt valg-arbeidet. For å kunne dokumentere at slike endringer har funnet sted må en beskrive hva slags endringer en forventer å se/høre og innenfor hvilket tidsaspekt? Det må være tydelig for alle hva som skal observeres.

6.2 Nyplass skole

6.2.1 Kort historikk

Nyplass skole har i fem år gjennomført et prosjekt for 4.trinn kalt ”Jo, mer vi er sammen”. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med politietaten, kirka og psykiatrien, og har som sitt primære mål å styrke elevenes selvbilde og samspill seg imellom. Prosjektet har vært vellykket og det var derfor et ønske ved skolen om å bygge videre på dette prosjektet gjennom å implementere likestillingsspørsmål i det samme opplegget. Undervisningsopplegget skal først prøves ut i en klasse for deretter å gjennomføres i alle klassene. Skolen forsøker å sammenfatte og bygge på flere eksisterende prosjektaktiviteter, når de skal implementere Fritt valg inn i skolehverdagen. De bruker elementer fra ”Det er mitt valg”, de bruker ART-tenkning i forhold til rollespill, de tar med seg elementer fra ”Regnbueprosjektet” og de plukker aktiviteter fra verktøykassa ”Mot og selvfølelse”. I arbeidet med å integrere Fritt valg inn i skolens tenkning og aktiviteter, har Nyplass benyttet seg av kompetansen til prosjektlederen i Fritt valg Thomas Westergren. Thomas har blant annet kommentert og veiledet på undervisningsopplegget som ble prøvd ut for 4.trinn, og har han deltatt i møter med hele lærerkollegiet hvor han har stilt spørsmål om betydningen av likestilling i skolehverdagen. Prosjektleder ved Nyplass legger vekt på at det har vært svært viktig for dem å ha en ekstern veileder inne for å hjelpe dem til å utvikle undervisningsopplegget. Det har også hatt stor betydning i forhold til å bevisstgjøre og engasjere kollegiet på arbeidsplassen.

Videre skal Fritt valg forankres i skolens årsplaner på de forskjellige trinnene og det skal inn i alle fagplaner der det naturlig hører til. Prosjektleder har også laget en oversikt over hvilke planer som er styrende og ligger til grunn for arbeidet med Fritt valg. Denne oversikten er kalt ”Likt innhold – ulike innpakning” og er blitt presentert for lærerkollegiet. Oversikten forteller blant annet at alle planer drar i samme retning. Det handler om temaer som mestring, deltakelse og inkludering, mangfold og bærekraft, likeverd og likestilling, myndiggjøring og respekt, raushet og toleranse. Når det gjelder forankring i planer, har skolen også brukt tid på å vise elevene at likestilling er en sentral del av kommuneplanen som gjelder for alle innbyggerne i Lindesnes kommune.

6.2.2 Mål, delmål, indikatorer, målemetoder

Hovedmål og delmål

Hovedmålet og visjonen for Fritt valg ved Nyplass skole er: Tør å være den du er! Intensjonen bak denne målsettingen er at elevene på Nyplass skole skal få trening i å tørre å være den de er, skriver skolen. Elevene skal få trening i å se alle sine muligheter i livet. De skal få trening i å støtte og oppmuntre hverandre til å ta selvstendige valg, samt trening i å reflektere over og vurdere valgmuligheter de selv har. Elevene skal ha en klar forståelse av likeverd, uavhengig av kjønn.

Skolen ønsker at elevene gjennom trening, rollespill og refleksjon skal opparbeide seg en forståelse av hvem de er, og også en god raushet overfor annerledeshet.

Videre har prosjektet følgende delmål:

- Jenter og gutter møtes med samme forventninger og får samme muligheter i skolehverdagen.
- Ansatte på Nypluss skole blir bevisstgjort i forhold til egen praksis når det gjelder likestilling i skolehverdagen.
- Både jenter og gutter erfarer at deres synspunkter og meninger har verdi.
- Både gutter og jenter får trening i å reflektere over egne handlinger.
- Både gutter og jenter klarer å ta valg basert på selvinnsikt og kunnskap. De skal se at det er viktig ”å stille opp for seg selv”.

Indikatorer

Til hvert av delmålene har Nypluss skole laget en indikator:

- Hvilke observasjoner vil vi se? Både gutter og jenter er i aktivitet i friminuttet. Gutter, som ikke liker fotball, finner andre aktiviteter.
- Hva vil vi høre på personalrommet? Ikke bruker gutter/jenter som kategorier. Ikke blir brukt ordene gutte/jente aktiviteter. Ledelsen plukker opp kjønnsstereo type utsagn, og åpner opp for refleksjoner rundt det. Sjekk fagplaner.
- Lærer trener elevene i å tenke selv. Stille spørsmål til elever, som ikke er muntlig aktive. Bevisstgjøre elevene så de vet hva de selv mener. En indikator er at flere elever tør å hevde sin mening. Elevrådet: trene dem aktivt til å ta ordet og lede en klasse i et valg og en debattprosess. Indikator: Representanter fra elevrådet klarer å lede en debatt i klassen.
- En indikator at flere jenter skal få anledning til å reflektere over det som skjer med dem (konflikter, som er mer skjult (jentegrupper i samtale)). Vi vil se gruppeaktiviteter i klassen der det jobbes med refleksjonsspørsmål. For eksempel: Det er mitt valg.
- Hva vil vi se/høre? Fokus på å trene seg på å gjøre valg. Vi vil se at flere og flere gjør det. Elevene øver seg å sette seg mål faglig og sosialt og disse blir skriftliggjort.

Målemetoder

- Samtale/ rollespill i klassene ut fra emner som sorterer inn under ”Fritt valg prosjektet.”
- Refleksjoner i klassen rundt tema. Før og etter gjennomføringen (høst og vår).
 - Refleksjonsnotat til bruk i klassene.
 - Eget refleksjonsnotat for lærere.
- Etterse at kolleger gjennomfører det som er lagt inn i fagplanene, og se til at de ulike aktiviteter som blir lagt til de forskjellige trinnene blir fulgt opp.

6.2.3 Foreløpige resultater

Fritt valg-tiltaket ved Nyplass skole er relativt nystarta, så skolen har ikke de store resultatene å vise til ennå. Våren 2011 ble undervisningsopplegget på 4.trinn gjennomført slik som planlagt. Basert på tilbakemeldinger i klassen og veiledning som lærerne har hatt med prosjektleder Thomas, er opplegget nå noe justert før det prøves ut i flere klasser.

6.2.3.1 Utfordringer framover

I tilbakemeldingene på refleksjonsspørsmålene skriver Nyplass skole at en forutsetning for å nå hovedmålet er at hele personalgruppen er bevisste på å jobbe for dette i møte med elevene. Videre er det viktig at arbeidet med å nå målet går over flere år. Elevene skal få møte Fritt valg i ulike former på hvert trinn i barneskolen. Fritt valg- tenkingen skal gjennomsyre lærernes holdninger i møte med elevene, og Fritt valg skal inn i fagplanene på de ulike trinn der det er naturlig. For å lykkes med dette, vil skolen bruke allerede etablerte verktøy som ”Det er mitt valg”, et opplæringsprogram om skolemiljø, sosiale ferdigheter og forebyggende arbeid og trening i sosial kompetanse ART (Aggression Replacement Training). - *”Vi har tro på rollespill og refleksjon som metoder, og visdomsordet som innleder ARTs treningsmanual oppsummerer dette på en god måte: ”Fortell meg, og jeg glemmer. Vis meg, og jeg husker. La meg få gjøre det, og jeg lærer”*, skriver prosjektansvarlig ved skolen.

For å lykkes med implementeringen i egen organisasjon, vil skolen ha jevnlig besøk av prosjektleder for Fritt valg Thomas Westergren for å veilede og inspirere de ansatte ved skolen.

6.2.4 Våre vurderinger

Fritt valg arbeidet i Lindesnes kommune er godt forankra i kommunen og har tiltak på flere nivåer; barnehage, barneskole og ungdomsskole. Vårt inntrykk er at det har blitt jobbet grundig og dedikert med oppgaven og at prosjektet har fått en solid posisjon i kommunen. Dette inntrykket forsterkes av det arbeidet som legges ned ved Nyplass skole. Det har vært viktig for Fritt valg i Lindesnes å få med en barneskole inn i prosjektet. Det skaper et mer helhetlig prosjekt. De ansvarlige ved Nyplass skole kan melde om stor interesse og nysgjerrighet for prosjektet. De opplever at tenkningen og arbeidsmetodene i Fritt valg enkelt kan integreres med de prosjektene og aktivitetene de ellers holder på med.

Slik vi leser delmålene til Nyplass skole er fire av målene rettet mot elevene og ett rettet mot de ansatte. Den kan være en fordel at det skilles mellom dette slik at de to målgruppene kommer noe tydeligere fram.

Skolen har skissert relativt store delmål som det vil ta tid å nå. Av den grunn kan det være fornuftig å spesifisere hvor dere ønsker at prosjektet skal være om ett år, og om for eksempel tre år? Hva er nå-situasjonen og hvor er prosjektet våren 2015? Slik det nå står kommer det ikke tydelig nok fram når de ulike målene skal være nådd.

Fordi delmålene er såpass vide blir det også mer utfordrende å lage indikatorer. Nyklass skole har tatt et viktig grep i forhold til å reflektere i kollegiet over hvilke endringer de ønsker seg. Det gjenstår imidlertid en del på utviklingen av indikatorene. Hovedfunksjonen til en indikator er å forenkle, kvantifisere og kommunisere. En indikator skal gi et tydelig signal om en tilstand eller endring i tilstand. Det er viktig at indikatorene er så entydige og konkrete som mulig slik at enhver lærer og elev, forstår hva som søkes oppnådd med målet.

Mange av delmålene i prosjektet på Nyklass skole går over i hverandre og det kan sånn sett være vanskelig å lage konkrete skiller mellom dem. Dersom det er vanskelig å lage indikatorer for hvert av delmålene, kan en lage felles indikatorer som omhandler alle delmålene. Det er også viktig at indikatorene sier noe om hva dere vil observere på kort og på lang sikt. Dette er viktig fordi det forteller hvorvidt en beveger seg i riktig retning eller ei. Indikatorene som dere har starta med, kan være en type presiseringer av hvor dere ønsker prosjektet skal være om ett år, tre år osv.

Nyklass skole vil blant annet benytte seg av refleksjonsspørsmål i forkant og etterkant av gjennomført undervisningsopplegg, for å undersøke hva elevene har fått med seg. Dette er en veldig god målemetode, og det kan være et bra utgangspunkt for å konkretisere resultater i form av indikatorer. En indikator kan for eksempel være å spesifisere *hva slags* utvikling/ending en ønsker å se i refleksjonsspørsmålene.

7 Universitetet i Agder

7.1 Kort historikk

Universitetet i Agder (UiA) startet i 2009 som et delprosjekt med en intensjon om å implementere likestilling i alle fagplaner, dvs. for allmenn lærerutdanning (GLU), førskolelærerutdanning og praktisk-pedagogisk utdanning (PPU). Likestilling skal inn i fagplanene når det lages nye i 2011. I 2009 fikk UiA midler til å arrangere konferansen *Sjørøver eller prinsesse - et fritt valg?*, samt opprette og vedlikeholde en nettside for å rekruttere menn til barnehagen. Målgruppen for konferansen var studenter og lærerutdannere ved lærerutdanningene. Nettsiden er for studenter, barnehageansatte og barnehageeiere. I det andre underveisnotatet fra følgeforskningen (Olsvik m.fl. 2011) fremholdes det at konferansen og driften av nettsiden kan sees i sammenheng med intensjonen om å implementere likestilling i fagplanene ved lærerutdanningene, ved at konferansen legger vekt på å skulle bevisstgjøre og informere studenter og lærerutdannere om viktigheten av et likestillingsperspektiv i utdanningene og yrkene. Det er likevel et spørsmål om sammenhengen mellom tiltakene og hovedmålet i UiAs prosjekt.

I følge prosjektleder gjennomførte UiA ved avdeling for lærerutdanningene i 2010 et nytt seminar - da for PPU-studentene. Deres erfaringer derfra var viktigheten av at temaet må være forankret i faget, samt at det inngår i mappevurderingene og er eksamensrelevant. Seminaret var en del av arbeidskravene og innholdt praksisoppgaver. UiA tror også at en engasjert studieleder var av betydning. I tilknytning til dette seminaret har ikke følgeforskerne fått noen form for dokumentasjon eller resultater. Vi kan derfor ikke ta stilling til relevansen av seminaret, i tråd med intensjonen for UiAs prosjekt.

I 2011 ble det planlagt et lignende seminar for grunnskolelærerstudentene (GLU): *Kari og Ola - stiller de likt?* Dette seminaret var frivillig og det var kun fem studenter som meldte seg på. Det ble derfor avlyst. Et nytt seminar ble planlagt høsten 2011. På veiledningen med følgeforsker ble det diskutert et noe endret fokus på det neste seminaret i håp om å få flere påmeldte. Det ble diskutert å knytte det nærmere til lærerrollen som sto på pensum i høst, og bindende påmelding. Det var vanskelig å få det som et obligatorisk seminar med arbeidskrav og oppgaver så det ble diskutert eventuelle "lokkemidler" for å få flere påmeldte. Det er dette tiltaket UiA har utarbeidet mål og indikatorer for i refleksjonsnotatet.

UiA sendte inn refleksjonsnotat om dette i august og det var et veiledningsmøte med alle studieledere og prosjektkoordinator ved UiA og en av følgeforskerne i september. Deretter ble det

sendt ut en e-post som oppsummerte møtet fra følgeforsker og prosjektkoordinator ved UiA sendte så inn et revidert refleksjonsnotat i november.

7.2 Mål, indikatorer, målemetoder

I refleksjonsnotatet skriver prosjektkoordinator følgende om mål, delmål og måleindikatorer, samt metoder:

Mål

- GLU-studentene får økt kunnskap om og kan reflektere rundt temaet likestilling i skolen.
- GLU-studentene gjennom seminarer, kjenner til og kan bruke verktøykofferten "Mot og selvfølelse" som metode for å fremme likestilling i undervisningen

Tiltak/måleindikatorer

- Det gjennomføres seminar for grunnskolelærerstudentene på 5-10 høsten 2011 der alle skal få opplæring i verktøykassa "Mot og selvfølelse". Bindende påmelding og max 30 kan delta.
- Det inngås samarbeidsprosjekt med pedagogikklærer og gjennomføres et obligatorisk tverrfaglig profesjonsrettet seminar om likestilling våren 2012 for grunnskolelærerstudentene 5-10.

Metoder

- Antall fremmøtte
- Studentene evaluerer seminarene

7.3 Foreløpige resultater

UiA har ikke redegjort for noen foreløpige resultater, verken for høstens planlagte seminar for GLU-studentene (5-19) eller i forhold til det overordnende målet om å implementere likestilling i alle fagplaner ved lærerutdanningene. Imidlertid har de gjort seg noen erfaringer fra seminaret de gjennomførte i 2009 for PPU-studentene. De erfaringene er knyttet til at tematikken var forankret i faget og at det i tilknytning til seminaret var praksisoppgaver, arbeidskrav og mappeinnlevering. I tillegg vurderer UiA på bakgrunn av seminaret til PPU-studentene, at det er en fordel om seminaret:

- Er obligatorisk og forankret i emnebeskrivelser
- Har fokus på mangfold og det multikulturelle
- Innholder gruppearbeid og diskusjoner, gjerne i form av debatt mellom representanter for ulike syn
- At det lages en intern prosjektgruppe med forankring/prioritering i sentrale lærerutdanningsfag

7.3.1 utfordringer framover

Når det gjelder forankring i planer skriver UiA i sitt refleksjonsnotat at det er en utfordring. De nye GLU-planene sier mye om mangfold, men ikke likestilling. Videre fremkommer det at mangfold er et tverrfaglig satsningsområde i GLU, og at fokus dreies ditover. Prosjektkoordinatorene ved UiA kjenner ikke til planer for fortsettelsen, men viser til at UiA driver likestillingsarbeid gjennom andre prosjekter også, som MiB (menn i barnehager).

7.4 Våre vurderinger

UiA har planlagt og gjennomført flere seminarer i løpet av sin prosjektperiode, og har hatt noe innsats hvert år. Det kan imidlertid se ut til at det har begrenset seg til enten PPU eller GLU, bortsett fra det første året hvor konferansen *Sjørøver eller prinsesse - et fritt valg?* ble gjennomført. Den hadde en større målgruppe. Det kan imidlertid se ut til at ikke hele prosjektgruppen på tvers av lærerutdanningene, har deltatt i like stor grad.

Ser vi på mål, delmål og indikatorer for det planlagte seminaret for GLU-studenter 5-10 høsten 2011, så vil det første målet om at GLU-studentene får økt kunnskap om og kan reflektere rundt tema likestilling i skolen være et mål som henger sammen med og bygger oppunder det overordnede målet eller intensjon om å implementere likestilling i fagplanene ved lærerutdanningene. Det andre målet er et spesifikt mål for akkurat dette seminaret og det som det inneholder, altså et delmål under hovedmålet. Det henger sammen med målet om å gi GLU-studenter økt kunnskap om likestilling. Imidlertid er det rettet mot et meget begrenset antall studenter sammenlignet med hvor mange studenter som tar studiet., samt at det bare omhandler en bestemt metode mer enn at fokuset er på kunnskap og refleksjon om likestilling i skolen. Dette gjør det også relevant å stille spørsmål ved om et slikt seminar er det rette tiltaket som bygger oppunder intensjonen om å implementere likestilling i fagplaner? Dette vil vi komme noe tilbake til.

Under tiltak/måleindikatorer er det to tiltak mer enn måleindikatorer som er listet opp. Det første omhandler tiltaket som er planlagt høsten 2011, mens det andre omhandler et tiltak som ikke er beskrevet videre i refleksjonsnotatet - verken hva gjelder mål, delmål, indikatorer eller milepæler. Måleindikatorer for høstens planlagte seminar kan for eksempel være: "30 studenter skal få opplæring i verktøykassen "Mot og selvfølelse" i løpet av høsten 2011". En slik måleindikator gjør det mulig å måle hvorvidt man er på rett vei når det gjelder å gi GLU-studenter kjennskap til "Mot og selvfølelse" som metode for å fremme likestilling i undervisningen. Det angir et måltall - 30 studenter, som man kan måle antall faktiske deltagere opp mot. Andre måleindikatorer kan være knyttet til kvaliteten på opplæringen jf. studentenes forståelse og refleksjon rundt likestilling som kan vise seg i diskusjoner eller eventuelle skriftlige arbeider i etterkant. En måte å måle det på kan være å se på karakterene på eventuelle oppgavevurderinger. En indikator angående studentenes opplevelse av relevans kan også utarbeides, og måles ved hjelp av en eventuell evaluering fra studentene.

Når det gjelder resultater så refereres det ikke til det i refleksjonsnotatet. Det er dermed uvisst for oss om seminaret ble gjennomført denne gangen eller ikke, og hvorvidt tiltaket har bidratt til

at prosjektet kan antas å være på rett vei. UiAs delprosjekts intensjon er å implementere likestilling i alle fagplaner ved de tre lærerutdanningene. De ulike seminarene de arrangerer kan til dels falle innunder dette overordnede målet ved at det likestillingsperspektivet fremmes og integreres i undervisningen, men dette arbeidet fremstår som enkelthendelser og "happening" uten å være forankret i planarbeidet ved universitetet som er det opprinnelige målet for prosjektet. Det er for oss vanskelig å se hvordan enkelte seminarer for noen av studentene eller ansatte bidrar til å implementere likestilling i fagplanene. Det synes å være arbeidet lite systematisk med tanke på å integrere likestilling som et perspektiv og tenkemåte i utdanningen, og det som er gjort er kanskje ikke den rette måten? En forankring av prosjektet ved de ulike fagenhetene med tanke på å få likestillingsperspektivet inn i fag som pedagogikk, norsk, matematikk, samfunnsfag og andre relevante fag, ansees som en riktigere vei å gå for å nå dette målet.

8 Vest-Agder fylkeskommune

8.1 Kort historikk

Vest-Agder fylkeskommune (VAF) har vært med i Fritt valg-satsningen fra begynnelsen. Deres Fritt valg-prosjekt ligger i utdanningsavdelingen og er rettet mot karriererådgivere i skolen. Prosjektet har utgangspunkt i forprosjektet til Fritt valg, hvor det ble avdekket store mangler i rådgivernes veiledning i yrkes- og utdanningsvalg. Som følge av dette ble det satt i gang videre-/etterutdanning av rådgivere i samarbeid med UiA, med fokus på veiledningsmetoder som tar utgangspunkt i elevenes fremtidsdrømmer, interesser og ferdigheter, samt å øke rådgivernes kunnskap og kompetanse, når det gjelder kjønns sosialisering, likestilling og juridiske forhold. Tanken er at dette skal bli en fast utdanning for rådgiverne.

For å gjøre videreutdanningen interessant for rådgivere i skolen ble det lagt på masternivå innenfor en erfaringsbasert mastergrad. Alle rådgivere har bachelor-bakgrunn. Etablering av utdanningen er finansiert av øremerkede statlige midler til karriereveiledning fra fylkeskommunens utdanningsavdeling og prosjektstøtte fra Fritt valg i 2009 til kurset om likestilling. Høsten 2009 ble det gjennomført et kurs (10sp) i coaching og karriereveiledning. 25 rådgivere deltok og tilbakemeldingen var at dette var veldig relevant i jobben som karriereveileder/rådgiver. Våren 2010 ble det arrangert kurs i likestilling (5 sp) og i juss (5 sp). Kurset i likestilling ble av de 32 deltakerne vurdert som for teoretisk og lite praktisk relatert til dagens situasjon på Agder, og bare 12 av rådgiverne tok eksamen i kurset. 40 rådgivere deltok på kurset i juss og det ble sett som praktisk relevant av studentene. Våren 2011 gikk et kurs i arbeidsliv og kompetanse. 20 deltakere fra Vest-Agder og 8 fra Aust-Agder gjennomførte kurset, som av studentene ble vurdert som relevant når det gjaldt kunnskap om trender i arbeidslivet og utdanningsbehov. UiA med finansieringsstøtte fra Vest-Agder fylkeskommune, har besluttet å opprette studiet permanent fra og med høsten 2001 under tittelen: *Master i ledelse med spesialisering i arbeidsliv og karriereveiledning*. Noen endringer er gjort; likestillingskurset videreføres ikke, men jusskurset utvides til 10 sp og skal vektlegge Likestillingsloven, faktagrunnlag fra Stortinget, Opplæringsloven og regionale utfordringer når det gjelder likestilling. Kjønnsrelaterte emner skal også trekkes inn i emnene "Karriereveiledning", og "Arbeidsliv og kompetanse".

Vest-Agder fylkeskommune fikk ingen prosjektstøtte fra Fritt valg i 2010, mens i 2011 fikk de prosjektstøtte til gjennomføring av en Rådgiverkonferanse: *Hvordan kan karriereveiledning bidra til frie valg?* I forbindelse med dette tiltaket i Vest-Agders fylkeskommunes delprosjekt sendte de inn et refleksjonsnotat i august, og ØF hadde veiledning med prosjektleder i delpro-

sjektet og en prosjektmedarbeider i Fritt valg i september. På bakgrunn av møtet sendte følgeforskeren en oppsummerende e-post om hva som burde revideres. Det reviderte refleksjonsnotat som ble sendt inn i november er det som det refereres til under.

8.2 Mål, delmål, indikatorer, målemetoder

Prosjektleder i Vest-Agder fylkeskommune og prosjektmedarbeider i Fritt valg, skisserte følgende mål og indikatorer for rådgiversamlingen som ble gjennomført denne høsten:

Overordnet mål for delprosjektet:

Bedre karriererådgivning som bidrar til frie og modige valg, og bedre kjønnsbalanse i utdanning og yrkesliv.

Hovedmål

Gi rådgivere i Vest-Agder refleksive verktøy som kan bidra til å bygge ned usynlige barrierer knyttet til kjønn i forbindelse med karriereveiledning.

Delmål

1. Rådgivere i Vest-Agder fylkeskommune kjenner og kan bruke verktøykassen ”Mot og selvfølelse”.
2. Rådgivere i Vest-Agder kan identifisere og reflektere over kjønn og usynlige barrierer som kommuniseres i rollemodellfilmer og hverdagsfortellinger fra skolen.
3. Rådgivere i Vest-Agder er kjent med, og bruker ressursene som publiseres på www.frittvalg.no.
4. Refleksjoner og innspill fra rådgivere under konferansen systematiseres og gjøres tilgjengelige som ressurs for rådgivere på www.frittvalg.no

Indikatorer

1. Antall deltagere på konferansen.
2. Antall rådgivere som har fått nye refleksjoner om kjønn og likestilling i rådgivningen etter konferansen.
3. Antall rådgivere som har fått verktøy til å sette kjønn og likestilling på agendaen i rådgivningsarbeidet etter konferansen?
4. Antall rådgivere som vil fokusere på kjønn og likestilling i fremtidig rådgivningsarbeid etter konferansen
5. Antall rådgivere som er kjent med og bruker verktøykassen ”Mot og selvfølelse”
6. Antall rådgivere som bruker rollemodellfilmene.
7. Antall rådgivere som er kjent med og bruker ressursene som publiseres på www.frittvalg.no.

Metoder

1. Gjennom å registrere antall rådgivere som deltar i opplæring av verktøykassen ”Mot og selvfølelse” får vi svar på den første indikatoren.

2. Lage en Questback som går ut til de rådgiverne som deltok på konferansen. Spør her om de 3 neste indikatorene.
3. Notater fra gruppearbeid, fremlegg og diskusjon fra konferansen.
4. Registrering av treff på aktuelle webressurser(frittvalg.no) siste kvartal 2011.
5. Faktisk publisering av ressurser.
6. Utdeling/utsendelse av ”Mot og selvfølelse” samt dvd’en med rollemodellfilmene som vi lager for å gjøre filmene enda mer tilgjengelig.

8.3 Foreløpige resultater

Flere metoder ble tatt i bruk for å måle hvorvidt konferansen var tilfredsstillende med tanke på de målene som var satt for konferansen, jf. måleindikatorene:

1. Deltakere: Av 59 påmeldte, møtte 53 opp. Over 30 av disse gikk etter lunch da gruppearbeidet startet. Selv om det var fredag ettermiddag, er dette et alt for høyt tall. Faglig sett er det vanskelig å begynne med gruppearbeid først uten teoretisk forankring. Kanskje man skulle avsluttet med en spennende forelesning for å holde folk igjen?
2. Questback: Det ble gjennomført spørreundersøkelse med følgende tre spørsmål:
 1. Har rådgiversamlingen den 16. september gitt nye refleksjoner om kjønn og likestilling i rådgivningen?
 2. Har du fått verktøy til å sette kjønn og likestilling på agendaen i rådgivningsarbeidet?
 3. Kommer du til å fokusere på kjønn og likestilling i fremtidig rådgivningsarbeid?

Rådgiverne graderte svaret sitt fra ingen grad til stor grad.

Det var kun de som var tilstede som ble spurt.

Svarprosenten var på 18,6 %. Med andre ord så gir den ikke et godt bilde på det som blir etterspurt. Men utifra de som faktisk svarer så har åtte rådgivere i noen grad fått nye refleksjoner rundt kjønn og likestilling i rådgivningen og en stor grad.

Når det gjelder spørsmål to og tre, er det 5 i noen grad og 5 i stor grad som vil fokusere på kjønn og likestilling i fremtidig rådgivningsarbeid. Dette synes prosjektledelsen i Vest-Agder er gode tall. Spørsmålet blir så; hva med de to som svarte i liten grad på de to første spørsmålene? Er dette representativt for flere rådgivere som ikke svarte på questbacken? Kan det skyldes at de allerede benytter seg av Fritt valg verktøyene eller har de mer utbytte av andre metoder? Dette kan være greit å ha med seg i hodet ved gjennomgang av sjekklisten for fremtidige rådgiversamlinger, skriver prosjektleder.

3. Gruppearbeid: Ann Kristin Røyseland hadde først en presentasjon av ”Mot og selvfølelse”. Deretter fikk rådgiverne selv prøve seg på oppgaveformene fra heftet. Med utgangspunkt i sitater fra rollemodellfilmene og forprosjektet, spilte rådgiverne med stor

innlevelse ulike kjønnsstereotyper. De presenterte karakterene sine via ulike radioprogram som 17.30, Dagsnytt 18 og lignende. I oppsummeringen etterpå ble det sagt at dette var et godt utgangspunkt for refleksjon rundt temaet kjønn, for elevene. Men utifra et pedagogisk ståsted, så skulle man ha tatt seg tid til selve refleksjonen og diskusjonen enten etter hver fremførelse eller til slutt. Dette kunne også vært en døråpner for enkelte rådgivere. I videre arbeid med rollemodellfilmene som verktøy bør det utarbeides en veiledning for bruken av filmene. Noen signaler tyder at enkelte mener "Mot og selvfølelse" passer bedre for u-trinnet enn videregående skole. Blant annet derfor er det viktig at vi i tillegg kan lage gode veiledninger/case til rollemodellfilmene slik at de kan bli brukt, skriver prosjektleder.

Det kom også fram at dette kunne være et veldig godt verktøy for samfunnsfag-, norsk- og RLE-lærere, noe som også er intensjonen for verktøyet. Rådgiverne har alt for lite tidsressurser til å kunne bruke det slik de jobber i dag.

4. Videre skriver prosjektleder at de siden konferansen hatt en teknisk utfordring når det gjelder registrering av brukere, noe de håper kan løse seg slik at en kan få registrert brukere i uken før og etter konferanse samt fremover.
5. Ikke oversikt ennå
6. Alle rådgiverne som deltok på konferansen fikk utdelt heftet med "Mot og selvfølelse". Utifra et vanlig oppmøte på 60-70 rådgivere, er dette bra. Men det må brukes også. En rådgiver ved Mandal videregående skole fikk med seg flere hefter for å dele ut til noen av sine lærere. I tillegg er produsert ca 25-30 prøve-DVD'er med alle rollemodellfilmene til Fritt valg. Disse brukes bl.a. på årets utdanningsmesser. Sammen med veiledningen vil rollemodellfilmene nå bli mer tilgjengelig. Når alle filmene er ferdig innspilt i desember, vil en fullversjon av DVD'en bli sendt ut til rådgiverne.

8.3.1 utfordringer framover

1. Markedsføring av konferansen. Implementering i fast rådgiversamling om likestilling som del av årshjul for rådgivere i Vest-Agder.
2. Skape og presentere gode innspill; dramastykke, filmeksempel og hverdageksempel som bidrar til å identifisere kjønn.
3. Legge opp til samtaler som utforsker tematikken/unngå diskusjoner som befester faste og gitte kategorier.

Nettsiden med rollemodellfilmer, verktøykassen "Mot og selvfølelse", refleksjonsressurser og ideer vil bestå som en ressurs. Prosjektledelsen arbeider for sammenstilling av metoder og tiltak i trykt format/DVD-format. Distribusjon av ressurser avhenger av videre prosjektorganisering. Utdanningsavdelingen har fem samlinger hvert år for rådgivere, og på hver av disse vil kjønnsuavhengige valg/likestilling bli integrert som et uavhengig perspektiv. Erfaringer fra 2011 vil bli brukt videre. Utdanningsavdelingens nettsider linker til www.frittvalg.no.

8.4 Våre vurderinger

Vest-Agder fylkeskommune fikk i 2010 ingen støtte fra Fritt valg og hadde heller ingen aktivitet i prosjektet det året. Det første året hadde de fokus på å etablere videreutdanningen ved UiA, mens de i 2011 har arrangert en rådgiverkonferanse.

Vest-Agder fylkeskommune har gjort et godt arbeid når det gjelder mål, delmål og måleindikatorer når det gjelder rådgiverkonferansen som ble gjennomført i høst. Indikatorene er konkrete og kvantifiserbare, men bør i større grad angi en sammenlignbar størrelse for å være meningsfulle. Når det bare står "Antall deltagere...", "Antall rådgivere...", så er ikke det knyttet til et måltall i form av at det er noe man strekker seg etter, men bare en opptelling som viser hvor mange som faktisk var der og hvor mange som faktisk fikk med seg innholdet på konferansen. Denne problematikken viser seg når det gjøres rede for resultatene. Hva har det å si at 53 møtte opp - har man da nådd målet? Er det alle eller nesten alle rådgiverne i Vest-Agder eller er det få? Mange forlot konferansen etter lunsj og det beskrives og vurderes som ikke tilfredsstillende, men det er likevel vanskelig å se det opp mot et måltall når det ikke er skissert hvor mange det er et mål om at skal ha deltatt på hele konferansen. For at indikatoren skal kunne angi hvorvidt målene er nådd, kunne den for eksempel være formulert slik; "Minst 80 prosent av alle rådgivere i Vest-Agder skal delta på rådgiverkonferansen".

Når det gjelder sammenhengen mellom mål, delmål og tiltak så henger det tematisk sammen med det overordnede målet om å bedre karriererådgivning som bidrar til frie og modige valg. Rådgiverkonferansen kan relateres til det foregående tiltaket om videreutdanning for rådgivere ved UiA. Likevel er det grunn til å spørre seg hva er hensikten med en slik samling - med tanke på hva resultatet ble. Våre vurderinger er at det heller burde vært, eller bør jobbes videre med å utvikle kurset ved UiA om likestilling på bakgrunn av den evalueringen som ble gjort av studentene der, og det at så få tok eksamen. Det kan hende at løsningen med å legge det inn sammen med juss er god. Imidlertid er likestilling i lovverk og politisk bare en liten del av likestillingsarbeidet og det ligger på et overordnet nivå. Det bør i større grad være et eksplisitt fokus på likestilling og da på praktisk likestillingsarbeid blant rådgivere. Ideen om at kjønnsrelaterte emner trekkes inn i emnene "Karriereveiledning" og "Arbeidsliv og kompetanse" bør i så måte følges opp. Innenfor disse temaene kan det settes fokus på hvordan rådgivere forholder seg til kjønnsperspektivet i sine daglige møter med studenter og når de informerer om ulike utdanninger og yrker. Innenfor emnet "Arbeidsliv og kompetanse" vil fokus på det kjønnsdelte arbeidsliv og konsekvensene av det både samfunnsmessig og individuelt også være relevant. Kjønnsperspektiv og likestilling kan bli teoretisk og til dels avskåret fra virkeligheten når det behandles som et adskilt tema i et erfaringsbasert studie, isteden for at det dras ned til det praksisnære og gjennomsyrrer alle deler av etter- og videreutdanningen. Vi savner at dette er fulgt opp i delprosjektet til Vest-Agder fylkeskommune i Fritt valg-satsningen. På den andre side er tiltaket med rådgiverkonferanser som omhandler likestilling og frie valg som årets konferanse, et mulig startskudd for er et godt tiltak og en viktig arena, om det blir en del av årshjulet for rådgiver-samlinger. Det kan bygge videre på etter- og videreutdanningen som har som mål å bedre karriererådgivningen slik at den bidrar til at ungdommer tar frie og modige valg, og på sikt kan være med å skape bedre kjønnsbalanse i utdanning- og yrkesliv i Agder.

9 Oppsummering og anbefalinger

9.1 Oppsummering

I dette tredje notatet fra følgeevalueringen har vi gitt en kort presentasjon av de sju delprosjektene i Fritt valg. Gjennomgangen har beskrevet hva som har skjedd i delprosjektene siste år og viser at det er relativt stor variasjon både i aktivitetsnivå og i omfang av aktiviteter. I Kristiansand, Lindesnes og Kvinesdal er det en langsiktig plan om implementering og spredning til flere enheter og her er det satt i gang aktiviteter som planlagt. Delprosjektene ser ut til å være godt integrert i den daglige driften i flere av disse arenaene. I Arendal har det vært aktivitet som planlagt ved skolen, men ikke vært spredning til andre enheter. Når det gjelder delprosjektene i Universitetet i Agder og Vest-Agder fylkeskommune er disse litt annerledes innrettet med mer enkeltstående tiltak av kortere varighet. I UiA har det i 2011 vært planlagt to seminarer; ett ble avlyst og det andre kjenner vi ikke til hvorvidt det er gjennomført. I Vest-Agder fylkeskommune var det ingen aktivitet i 2010, men i 2011 har det vært planlagt og gjennomført en egen rådgiversamling som har hatt fokus på likestilling. Tilsvarende har det heller ikke vært aktiviteter i Aust-Agder fylkeskommune siste to år. UTRAD-patroljen har ikke vært i gang, men det har vært noen samtaler med mulige samarbeidspartnere for eventuell videreføring/videreutvikling av prosjektet.

For de sistnevnte delprosjektene etterlyser vi tiltakenes langsiktige utvikling, eller hvordan de henger sammen med de overordnede målene for prosjektene. En samling eller et seminar kan tematisk henge sammen med det overordnede målet eller intensjonen for prosjektet, men når det fremstår som en enkelt hendelse bidrar det i liten grad til å skape ringer i vann - som er et av målene til Fritt valg. I UiA sitt tilfelle vil seminarerne kunne være med å sette fokus på betydningen av likestillingsperspektiv i lærerutdanningene, men det er mer usikkert hvorvidt de vil bidra til å gjøre det enklere å få perspektivet implementert i fagplanene i ulike fag, som er UiAs overordna prosjektmål. Vest-Agder fylkeskommune har etablert etter- og videreutdanning for rådgivere, men når det gjelder delprosjektets mål om å implementere likestillingsfokuset i utdanningen, så gjenstår det noe. Dette arbeidet bør fortsette og rådgiversamlingene kan være viktige arenaer for å fremme likestillingsperspektivet i rådgivning og veiledning, og vise hvor relevant det er i rådgiverens praktiske hverdag, men en rådgiversamling kan ikke overta for den formelle skoleringen som etter- og videreutdanningen er. Både UiA og Vest-Agder fylkeskommune har i sitt planlagte seminar og samling viderefremmet verktøykassen "Mot og selvfølelse" fra Fritt valg. Gjennom det har de bidratt til informasjonsspredning på sine arenaer, men deres tiltak i år bidrar i liten grad med noe eget; en metode eller innhold, som kan være med og

dra Fritt valg-satsningen mot målet om å legge til rette for at ungdommen tar frie og modige utdannings- og yrkesvalg.

9.1.1 Indikatorer

Fokus for denne tredje fasen i følgeevalueringen har vært prosjektenes vei mot resultater og implementering i egen organisasjon. Vi har blant annet arbeidet en god del med hvordan prosjektene kan utvikle indikatorer som er konkrete og entydige og som indikerer hvorvidt tiltakene utvikler seg i riktig retning.

I følgeevalueringen har vi vært opptatt av betydningen av indikatorer, fordi vi har ment at det er viktig å fokusere på hvor Fritt valg-prosjektene skal. Å utvikle måleindikatorer eller evalueringsindikatorer er viktig for å vite hva man skal evaluere i forhold til. Det vil si at kriteriene trekker opp forholdet mellom tilsiktede og oppnådde mål og angir hvordan ulike forhold skal måles og vurderes (Sverdrup 2001). I dette ligger det også at det må være en sammenheng mellom de mål som settes for prosjektet og de tiltakene (delmålene) prosjektet består av. Denne sammenheng er ikke opplagt i utgangspunktet, men må vises gjennom å utarbeide måleindikatorer som forteller noe om hva man vil se eller høre, og hvorfor, underveis for å vite om man har nådd målene. Utarbeidelsen og utviklingen av indikatorer gjør det mulig å vurdere måloppnåelse gjennom å sammenligne det man har oppnådd med det som er intensjonen eller gi retning på hvor man ønsker å gå. Flere av delprosjektene har utviklet måleindikatorer for 2011 som viser at de har nådd målene for denne perioden. Det gjelder for eksempel Kristiansand som i 2011 blant annet hadde som delmål å få med en pilot til og å øke antall mannlige rollemodeller i prosjektet. Dette nådde de, og de kan krysse av for det. I deres tilfelle blir det videre viktig å se hvorvidt de oppnådde delmålene viser at de er på rett vei når det gjelder å nå de overordnede målene for prosjektet. Bidrar det til at flere gutter velger å jobbe i barnehage eller omsorgsyrker?

For å utvikle gode måleindikatorer ligger det en forutsetning om å formulere og tydeliggjøre målsetninger som evalueringen foretas i forhold til. Tiltakene og dets målsetninger angir ofte kriteriene eller indikatorene (Sverdrup 2001). Er det angitt i målsetningene at en bestemt prosentandel skal endre holdning og/eller atferd innen et par år så angir det et funksjonelt kriterium på hvorvidt man har nådd målet etter to år, og eventuelt hvordan man ligger an etter et år. Alle målsetninger er imidlertid ikke så enkle å avlede kriterier fra. Når de inneholder skjønsmessige vurderinger som at det er ønskelig at flest mulig endrer atferd, så blir det viktig å fastsette indikatorer som sier noe om hvordan måle dette og sammenligne det med intensjonen. Hvor mange er flest mulig, og innen når skal flest mulig ha endret atferd?

Hovedmålet for 10-årssatsingen er vidt og omfattende og kan være vanskelig å operasjonalisere: "Å sikre god kjønnsbalanse i yrkeslivet på Agder". Hva menes med god kjønnsbalanse? Dette må diskuteres og operasjonaliseres i måleindikatorer før man kan evaluere eventuell måloppnåelse og retning prosjektet går. Andre målsetninger i hovedprosjektet inneholder også skjønsmessige kriterier som "modigere ungdom", "bedre utdanning" og "bedre levekår". Hva menes med modigere og bedre? Hvordan se at ungdom blir modigere og utdanningen og levekårene bedre?

Gjennomgangen av de sju delprosjektene i Fritt valg har vist en bredde i tiltak og aktiviteter. Flere av delprosjektene i Fritt valg har også skjønnsmessige målsetninger og derfor er arbeidet med å utvikle måleindikatorer veldig viktig for å kunne si noe om hvilken retning prosjektet er på vei, om det har den effekten som er ønskelig.

Det er ulikt mellom delprosjektene hvorvidt de har utviklet måleindikatorer og hvor konkrete disse er. Gjennomgående for alle måleindikatorerne er at de mangler en tidsangivelse. Mange av delprosjektene handler om å endre ungdoms holdninger og atferd og det er et arbeid som må sees i et lengre tidsperspektiv, og at effektene derfor først kommer til syne om lang tid. Slik måleindikatorerne nå er utarbeidet, baserer mange av delprosjektene seg på en følelse av at det går i rett retning, og er ikke konkrete på hva de ser og hører, og kan dokumentere. Sammenhengen mellom mål, tiltak, delmål, måleindikatorer og målemetoder må være tydelig og klar. Sammenhengen må beskrives fordi den sjelden er opplagt. Måleindikatorer er et verktøy i beskrivelsen som forklarer hva man vil se og høre for å vite at prosjektet går i riktig retning. Vår tilbakemelding til alle delprosjektene er at hver og en av dem stiller seg spørsmålene

- Er vi på rett vei?
- Hvordan vet vi at vi er på rett vei?

Disse spørsmålene er viktig for sluttrapporteringen av Fritt valg, hvor fokuset også vil ligge på effektene av de tiltakene som er satt i gang i prosjektene. Alle prosjektene kan vise til former for resultater, og noen til oppnådde mål, men hvordan vet vi at tiltakene har den effekten som ønskes?

9.2 Tredje utviklingsverksted

10-årssatsingen for likestilling på Sørlandet symboliseres av metaforen ”ringer i vann”. Symbolikken henspeiler på at det gjennom prosjektperioden skal prøves ut tiltak og metoder som kan spres og videreføres til flere enheter. Det overordna fokuset for følgevalueringens tredje fase er delprosjektene vei mot resultater og effekter. Dette innebærer både arbeidet med indikatorer, som har vært sentralt i dette notatet, og arbeidet med implementering og videreføring. Vår anbefaling er at det i det siste utviklingsverkstedet i denne prosjektperioden, jobbes videre med systematiseringen av tiltakene i delprosjektene med tanke på implementering i egen organisasjon og spredning internt eller eksternt. Flere av delprosjektene har allerede begynt dette arbeidet, jf. Tema 2: Systematisering av arbeidsmetoder/tiltaket i det enkelte delprosjekt, i refleksjonsspørsmålene (jfr kap. 1.2). Målet er å presentere tiltakene på en slik måte at de har en overføringsverdi for andre og ikke forblir i en enhet, eksempelvis ved Myra skole, men blir et tiltak/metode som prøves ut i flere enheter slik som i Kristiansand, Kvinesdal og Lindesnes som utvider med nye skoler og barnehager i egen kommune. Hvordan spre tiltakene og metoden enda videre utover til skoler og barnehager i andre kommuner - hvordan skape ringer i vann?

Viktige punkter å ha med i en slik presentasjon er foruten tema for tiltaket, å beskrive utviklingen i form av viktige milepæler og hvilke hjelpemidler og verktøy som er benyttet. Videre bør det sies noe om, og hvordan, tiltaket formidles internt i enheten tiltaket prøves ut, og eksternt for

foreldre, overfor politikere og kommuneadministrasjonen og på konferanser og seminarer. Det er også viktig å presentere hvorvidt tiltaket er forankret i planer i enheten og litt om hvordan dette er gjort, samt hvordan det er tenkt at tiltaket skal fortsette etter at Fritt valg-prosjektet er avsluttet. I forrige underveisnotat (ØF-notat 02/2011) tok vi for oss noen sentrale punkter som kunne bidra til å skape den nødvendige snøballeffekten i Fritt valg-satsinga. Det blir viktig å arbeide videre med systematisering og utvikling av de faktorene som her ble presentert.

Det vil også være fokus på tiltakenes effekter på lang sikt, for eksempel som valg av utdanning etter videregående skole. Det gjelder for alle prosjektene, mange av tiltakene vil imidlertid gå via andre før det kan vise seg som effekter på ungdommens utdannings- og yrkesvalg. Det gjelder for eksempel UiAs prosjekt som først og fremst retter seg mot fremtidens lærere og Vest-Agder fylkeskommunes prosjekt som retter seg mot rådgivere i skolen. Disse prosjektene har som mål å endre lærerstudenters og rådgiveres holdninger og forståelse av likestilling slik at de igjen kan påvirke eller legge til rette for at barn og unge tar kjønnsuavhengige valg på sikt. Flere av de andre prosjektene er rettet mot yngre barn slik at det først vil vise seg om det har effekt etter flere år slik som i Arendal og i barnehagene og barneskolene i Kristiansand, Kvinesdal og Lindesnes. Disse tiltakene vil også kunne føre med seg utilsiktede effekter som økt kunnskap og kompetanse om likestilling blant personale i barnehager og skoler, og rollemodeller for barna der som på sikt kan virke inn på deres holdninger til gutter i omsorgsyrker. Resultater for hele Fritt valg satsningen og foreløpige effekter fra delprosjektene, vil være tema for følgeevalueringens sluttrapport som kommer våren 2012.

Referanser

Eide og Lauritzen (2009): *Fritt valg! Første underveisnotat fra følgeevalueringen av 10-årssatsningen for likestilling på Sørlandet*. Revidert utgave. ØF-notat 08/2009.

Olsvik, Lauritzen og Eide (2011): *Fritt valg! Andre underveisnotat fra følgeevalueringen av 10-årssatsningen for likestilling på Sørlandet*. ØF-notat 02/2011.

Ruud, Marit Ekne (2010): *Indikatorer for sosial bærekraft til bruk i planlegging og utvikling av boligområder*. NIBR-notat 2010:110.

Sverdrup, Sidsel (2001): *Evaluering. Faser, design og gjennomføring*. Oslo: Fagbokforlaget.

Fritt valg!
Tredje underveisnotat fra følgeevalueringen av
10-års-satsingen for likestilling på Sørlandet.

I det tredje underveisnotatet fra følgeevalueringen av "Fritt valg - 10 årssatsingen for likestilling på Sørlandet" er fokuset på prosjektenes vei mot resultater og implementering i egen organisasjon. I de to foregående fasene har vi hatt fokus på forventninger og intensjoner (fase 1) og tiltak og metoder (fase 2). Sluttrapporten vil omhandle effekter og resultater. Notatet bygger på refleksjonsnotater og veiledning med seks av delprosjektene, samt dypdykk i Kristiansand kommune og Aust-Agder fylkeskommune. I notatet gjøres det rede for mål, måleindikatorer og veien videre, samt en vurdering av statusen til hvert av delprosjektene.

Notat nr.: 20/2011
ISSN nr: 0808-4653